

**KURUMSAL VE BİREYSEL KREDİLERİN BÜYÜME
İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İpek KAYGUSUZ

Anabilim Dalı : İKTİSAT

Programı : İKTİSAT

HAZİRAN 2008

**KURUMSAL VE BİREYSEL KREDİLERİN BÜYÜME
İLE İLİŞKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İpek KAYGUSUZ
412061010**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Mayıs 2008

Tezin Savunulduğu Tarih : 5 Haziran 2008

**Tez Danışmanı : Doç.Dr. Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Ertuğrul TOKDEMİR
Doç.Dr. Haluk LEVENT (GS.Ü.)**

HAZİRAN 2008

ÖNSÖZ

Türkiye’de, krediler ile büyüme arasındaki ilişkinin yönünü belirlemeyi amaçlayan bu tez çalışmasında, parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalının Türkiye’deki işleyişi ve aksaklıkları incelenmiş, nihai bir sonuca varmak için istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Öncelikle, Tez Çalışmamın hazırlık dönemi boyunca desteğini benden esirgemeyen kişilerden biri olan Sayın Doç. Dr. Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ’ye teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, ödevin şekillenmesinde bana yardımcı olan değerli arkadaşlarım; Gülru ARİ ve Didem ERBİL’e teşekkür ederim.

Mayıs, 2008

İpek KAYGUSUZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ	1
2. FİNANSAL SİSTEMİN İŞLEYİŞİ VE UNSURLARI	4
2.1. Finansal Sistem	4
2.2. Aracı Kurumların Önemi	5
3. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKA KREDİLERİ	6
3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihi ve Yapısı	6
3.1.1. Türk Bankacılığının Tarihi	6
3.1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı	8
3.2. Krediler ve Çeşitleri	10
3.2.1. Niteliklerine göre Krediler	10
3.2.1.1. Nakdi Krediler	11
3.2.1.2. Gayrinakdi Krediler	12
3.2.2. Vadelerine göre Krediler	13
3.2.3. Teminatlarına göre Krediler	13
3.2.4. Kaynaklarına göre Krediler	13
3.2.5. Sektörler ve İş Kollarına göre Krediler	14
3.3. Kredilerle İlgili Hukuki Düzenlemeler	14
3.3.1. Kredi Tanımı	14
3.3.2. Risk Grubu	15
3.3.3. Kredi Açma Yetkisi	15
3.3.4. Kredilerin İzlenmesi	15
3.3.5. Kredi Sınırları	15
3.3.6. Sınırlamaya Tabi Olmayan Kredi Türleri	16
3.3.7. İştiraklere, Ortaklara ve Mensuplara Kredi	17
3.3.8. Karşılık Ayrılması	17

3.3.9. Gayrimenkul ve Emtia Üzerine İşlemler	17
3.3.10. Diğer Hükümler	18
4. PARASAL AKTARIM MEKANİZMASI KANALLARI: KREDİ KANALI VE VARYSAYIMLARI	19
4.1. Faiz Oranı Kanalı	20
4.2. Döviz Kuru Kanalı	21
4.3. Finansal Varlık Fiyatları Kanalı	22
4.4. Kredi Kanalı	23
4.5. Kredi Kanalının Varsayımları	25
4.5.1. Banka Kredileri ve Menkul Kıymetlerin Firma Finansmanı Açısından Mükemmel İkame Mallar Olmaması	25
4.5.2. Bankaların Kredi Arzının Para Politikalarından Etkilenebilir Olması	26
4.5.2.1. Bankaların Finansal Aracılar İçerisindeki Büyüklüğü	27
4.5.2.2. Bankaların Rezervlerdeki Değişikliklere Kredilerden Ziyade Menkul Kıymetlerin Miktarını Değiştirerek Tepki Vermesi	27
4.5.2.3. Bankaların Mevduat Dışı Kaynak Toplama Yetenekleri	28
4.5.3. Risk Tabanlı Sermaye Gerekliliğinin Varlığı	28
4.5.4. Mükemmel Uyumlu Olmayan Bir Fiyat Mekanizması	29
4.6. Kredi Kanalının İşleyişi	29
4.6.1. Banka Kredi Kanalı	29
4.6.2. Bilanço Kanalı	30
5. TÜRKİYE’DE KREDİ KANALININ İŞLEYİŞİ VE AKSAKLIKLARI	32
5.1. Kredi Kanalının Varsayımlarının Türkiye Finansal Sistemi Açısından İncelenmesi	32
5.1.1. Banka Kredileri ve Menkul Kıymetlerin Firma Finansmanı Açısından Mükemmel İkame Mallar Olmaması	32
5.1.2. Bankaların Kredi Arzının Para Politikalarından Etkilenebilir Olması	34
5.1.2.1. Bankaların Finansal Aracılar İçerisindeki Büyüklüğü	35

5.1.2.2. Bankaların Rezervlerdeki Değişikliklere Kredilerden Ziyade Menkul Kıymetlerin Miktarını Değiştirerek Tepki Vermesi	36
5.1.2.3. Bankaların Mevduat Dışı Kaynak Toplama Yetenekleri	37
5.1.3. Risk Tabanlı Sermaye Yeterliliğinin Varlığı	38
5.1.4. Mükemmel Uyumlu Olmayan Bir Fiyat Mekanizması	40
5.2. Türkiye’de Kredi Kanalıının Çalışmasını Engelleyen Faktörler	41
5.2.1. İç Borçlanma	41
5.2.2. Bankacılık Sektörünün Yapısı	45
5.2.2.1. Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma	46
5.2.2.2. Kamu Bankaları	46
5.2.2.3. Holding Bankacılığı	47
5.2.3. Sermaye Yeterliliği Rasyosu	48
6. TÜRKİYE’DE BANKA KREDİLERİ, BÜYÜME İLİŞKİSİ	50
6.1. Kriz Dönemlerinde Kredi, Büyüme İlişkisi	51
6.2. Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranı	52
6.3. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi	54
6.4. İstatistiksel Yöntemler	56
6.4.1. Varyans Ayrıştırması	58
6.4.2. Granger Nedensellik Testi	58
6.4.3. Regresyon Analizi	60
7. SONUÇ	63
KAYNAKLAR	68
ÖZGEÇMİŞ	71

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Türlerine göre banka sayılarının gelişimi	9
Tablo 5.1. Firmaların finansman tercihleri	33
Tablo 5.2. Mali borçların dağılımı	34
Tablo 5.3. Finansal sistemin aktif büyüklüğünün dağılımı	35
Tablo 5.4. Bankaların aktif kalemlerinin toplam aktifler içindeki payları	36
Tablo 5.5. Bankaların pasif yapısı	37
Tablo 5.6. İç borçların alıcıları içerisinde bankaların payı	44
Tablo 5.7. Bankacılık sektöründe yoğunlaşma	46
Tablo 5.8. Aktif, mevduat ve kredilerin banka türlerine göre dağılımı	47
Tablo 5.9. Toplam aktif paylarına göre ilk 10 banka (Eylül 2007)	48
Tablo 6.1. 2000-2001 kriz döneminde menkul kıymet ve kredilerin aktif içindeki payları	52
Tablo 6.2. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi “üretimi kısıtlayabilecek faktörler”	55
Tablo 6.3. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi (2007-2008)	56
Tablo 6.4. Krediler ve büyüme değişkenlerinin varyans ayrıştırması	58
Tablo 6.5. Granger nedensellik testi	60
Tablo 6.6. ADF birim kök testi	61
Tablo 6.7. Regresyon analizi sonuçları	61

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 5.1 : Kamu Borçlanma Gereği'nin GSMH içindeki payı	42
Şekil 5.2 : İç borç stokunun değişimi	43
Şekil 5.3 : Kredi ve menkul kıymetlerin gelişimi	45
Şekil 6.1 : Mevduatın krediye dönüşüm oranı	53
Şekil 6.2 : Krediler ve büyüme	57

ÖZET

KURUMSAL VE BİREYSEL KREDİLERİN BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ

İpek KAYGUSUZ

Bu çalışmada, Türkiye’de kredilerle, büyüme arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla, varyans ayrıştırması, Granger nedensellik testi ve regresyon analizi gibi istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu istatistiksel yöntemler dışında, ilişkinin yönü hakkında fikir verdiği düşünülen, gösterge niteliğinde veriler de incelenmiştir. Ayrıca, bulunan istatistiksel sonuçların nedenleri anlayabilmek ve yorumlayabilmek amacıyla, Türk bankacılık sisteminin yapısı ve parasal aktarım mekanizmasının kanallarından biri olan kredi kanalının, Türkiye’deki işleyişi de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde, Merkez Bankası’nın Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden ve TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) veritabanından elde edilen veriler kullanılmıştır. Veri seti, 1988:1-2007:3 tarihleri arası, 3 aylık verilerden oluşmaktadır. Krediler değişkeni, mevduat bankalarınca kullanılan kredilerdeki reel yüzde değişim olarak, büyüme ise GSMH’daki reel yüzde değişim olarak istatistiksel analizlerde yer almıştır. Sonuç olarak, Türkiye’nin ekonomik yapısı nedeniyle krediler ile büyüme arasındaki ilişkinin, büyümeden kredilere doğru olduğu bulunmuştur

Anahtar Kelimeler: Parasal Aktarım Mekanizması, Kredi Kanalı, Büyüme, Kredi, Granger Nedensellik Testi

SUMMARY

RELATION BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND INSTITUTIONAL, INDIVIDUAL CREDITS

İpek KAYGUSUZ

In this study, statistical methods are used such as; variance decomposition, Granger causality test and regression analysis, to determine the direction of the causal relationship between credits and economic growth. Apart from these statistical methods, some datas, which are thought to be good indicators for determining the direction of causal relationship, are examined. More over, Turkish banking sector and operating of credit channel, which is a monetary transmission mechanism channel, are carefully examined, in order to understand and interpret the result of statistical analysis. TCMB and TUIK databases are used to obtain the data, that are used in statistical analysis. Data set is composed of quaterly datas from 1988:1 to 2007:3. Credit variable takes place in statistical analysis as real percentage change in deposit bank credits, and economic growth takes place as real percentage change in GNP. In conclusion, a causal relationship from economic growth to credits, caused by the Turkish economic structure, is found.

Keywords: Monetary Transmission Mechanism, Credit Channel, Economic Growth, Credit, Granger Causality Test

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Finansal sistem, tasarrufları yatırıma dönüştürmek amacıyla fon ihtiyacı olan yatırımcı ve tüketicilerle fon fazlası olan tasarruf sahiplerini karşı karşıya getirir. Sistemin işleyişi tasarruf fazlası olanların ellerinde bulundurdukları fonların finansman araçları kullanılarak, aracı kurumlar vasıtasıyla hukuki ve idari bir düzen içerisinde fon ihtiyacı bulunan yatırımcı ve tüketicilere aktarılması şeklinde gerçekleşir. Aracı kurumların bulunmadığı finansal bir sistemde fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin fon ihtiyacı olan yatırımcılara ve tüketicilere tek tek borç vermesi yüksek işlem maliyeti nedeniyle imkansız görünmektedir. Aracı kurumlar, ölçek ekonomisinden yararlanarak bu işlem maliyetleri düşürür, verimli bir fon aktarım mekanizması oluştururlar. Sonuç olarak, tasarrufların yatırımlara kanalize edildiği, fon akımının gerçekleştiği finansal sistem ve bu akımın maliyetini düşüren ve işleyişini kolaylaştıran finansal aracı kurumlar ekonomik kalkınma açısından çok önemlidir.

Ülkemizde, finansal sistem içerisinde fon akımına aracılık eden kurumlardan en önemlisi bankalardır. Türkiye’de bankacılığın geçmişi 1800’lü yıllara kadar uzanmaktadır. Türkiye ekonomisine bakıldığında, finansal sistemin gelişiminde devletin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra kamu sermayeli bankalar kurulmuş, daha sonra yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankaların da kurulmasıyla Türk bankacılık sistemi şekillenmiştir. Ülkemizde bankacılık sektöründe mevduat bankalarının hakimiyeti söz konusudur. Ayrıca yapısal olarak yoğunlaşmanın olduğu ve holding bankacılığının geliştiği görülmektedir.

Bankaların, fon akışını sağlarken kullandığı en önemli araçlardan biri ise, kredilerdir. Krediler, para otoritelerinin uyguladıkları politikalarla reel ekonomiyi etkilemesini ifade eden, para aktarım mekanizmasının, dört kanalından biridir. Parasal aktarım mekanizmasının diğer kanalları, faiz oranı kanalı, döviz kuru kanalı

ve varlık fiyatları kanalıdır. Kredi kanalının çalışması bazı varsayımlara dayandırılmaktadır. Bu varsayımların geçerli olduğu bir ekonomide, uygulanan para politikaları kredi hacmini değiştirmek yoluyla, reel ekonomiyi etkilemektedir.

Bu tez çalışmasında, Türkiye’de kredilerin büyümeyle gerçekten etkileyip etkilemediği, yani kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönü araştırılmıştır. Bu amaca yönelik, Türkiye’de kredi kanalının işleyişi ve aksaklıkları da ele alınmıştır. İlişkinin yönünü belirlemek amacıyla, bazı göstergeler incelenmiş ve istatistiksel analizler yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde, Merkez Bankası’nın Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden ve TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) veritabanından elde edilen veriler kullanılmıştır. Veri seti, 1988:1-2007:3 tarihleri arası, 3 aylık verilerden oluşmaktadır. Krediler değişkeni, mevduat bankalarınca kullanılan kredilerdeki reel yüzde değişim olarak, büyüme ise, GSMH’daki reel yüzde değişim olarak istatistiksel analizlerde yer almıştır. Bu doğrultuda hazırlanan tez çalışması, yedi bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın genel içeriği ve amacına değinilecektir.

İkinci bölümde, finansal sistemin yapısı, işleyişi ve aracı kurumların öneminden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye’nin bankacılık sistemi ve banka kredileri anlatılacaktır. Bölümde, Türk bankacılık sektörünün tarihi ve yapısı, kredilerin çeşitleri ve kredilerle ilgili hukuki düzenlemeler gibi konulara değinilecektir.

Tezin dördüncü bölümünde, parasal aktarım mekanizması, kanalları ve ayrıntılı olarak kredi kanalı incelenecektir. Bölümde, kredi kanalının varsayımları ve işleyişi açıklanmaya çalışılacaktır.

Beşinci bölümde ise, Türkiye’de kredi kanalının işleyişi ve aksaklıkları incelenecektir. Bu bölümde, kredi kanalı varsayımları Türkiye ekonomisi için incelenecek, Türkiye’de kredi kanalının işleyişini aksatan faktörler ele alınacaktır.

Tezin altıncı bölümünde, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmek amaçlı, bazı gösterge niteliğinde veriler ve anketler analiz edilecek, istatistiksel yöntemler kullanılacaktır. Kullanılacak istatistiksel yöntemler; varyans ayrıştırması, Granger nedensellik testi ve regresyon analizidir.

Çalışmanın son bölümünde ise, tezin bütünü genel olarak değerlendirilip bir sonuca varılacaktır.

BÖLÜM 2

FİNANSAL SİSTEM, İŞLEYİŞİ VE UNSURLARI

2.1. Finansal Sistem

Finansal sistem, aralarında ilişki bulunan ve birbirini etkileyen unsurların oluşturduğu bir bütün olarak tanımlanabilir. Bu unsurlar; tasarruf sahipleri (fon fazlası olanlar), yatırımcılar ve tüketiciler (fon ihtiyacı olanlar), yatırım ve finansman araçları (devlet tahvili, hazine bonosu, hisse senedi, mevduat, krediler, vb.), aracı kuruluşlar (bankalar, özel finans kurumları, sigorta şirketleri, vb.) ve hukuki ve idari düzendir (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Türkiye Bankalar Birliği, vb.) (TBB, 2002).

Finansal sistem tasarrufları yatırıma dönüştürmek amacıyla fon ihtiyacı olan yatırımcı ve tüketicilerle, fon fazlası olan tasarruf sahiplerini karşı karşıya getirir. Fon fazlası, ilgili taraflara finansal araçlar ile aktarılır. Bu aktarımda çok sayıda değişik yatırım ve finansman aracı kullanılabilir. Tüm bu aktarım süreci yasal bir altyapı kontrolünde gerçekleşir. Bu yasal altyapıyı düzenleyici ve denetleyici kurumlar oluşturur (İşcan, 2007).

Fon aktarım süreci doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleşebilir. Doğrudan finansmanda fon ihtiyacı olanlar bir belge (menkul kıymet) karşılığında fon sunanlardan kaynak sağlar. Doğrudan finansmanın gerçekleştiği piyasalara menkul kıymet piyasaları denir. Dolaylı finansman şeklinde ise, fon sunanlar belli bir getiri karşılığı ellerinde bulundurdukları fonları bir aracı kuruluşa devreder. Fonların ihtiyaç sahiplerine ulaşması aracı kuruluş vasıtasıyla gerçekleşir. Dolaylı finansmanın gerçekleştiği piyasalara kredi piyasası adı verilir (İşcan, 2007).

Bu çalışma kapsamında incelenen dolaylı finansman yani, kredi piyasasıdır. Dolaylı finansmanda rol oynayan finansal araçları da kendi içinde iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki dolaylı finansal aracılık (Mevduat Bankaları), ikincisi

dolaysız finansal aracılıktır (Yatırım Bankaları). Dolaylı finansal aracılıkta ticari bankalar, tasarruf sahiplerinin mevduat olarak yatırdıkları birikimlerini, fon ihtiyacı olanlara kullanır. Dolaysız finansal aracılıkta ise yatırım bankaları fon isteyen şirketleri doğrudan tasarruf sahipleri ile buluşturur ve bu aracılıktan komisyon alır. Mevduat bankaları, genelde kısa vadeli (1 yıla kadar), yatırım bankaları ise, uzun vadeli (1 yıl üzeri) fon kullanırlar (TBB, 2002).

Sonuç olarak, finansal sistem, tasarruf sahiplerinin, yatırımcılar ve tüketicilerin, finansman araçlarının, aracı kurumların ve yasal bir altyapının oluşturduğu ve fon fazlası olan birimlerden fon ihtiyacı olan birimlere fon akımını sağladığı bir sistemdir. Sistemin işleyişi tasarruf fazlası olanların ellerinde buldukları fonların, finansman araçları kullanılarak, aracı kurumlar vasıtasıyla hukuki ve idari bir düzen içerisinde fon ihtiyacı bulunan yatırımcı ve tüketicilere aktarılması şeklinde gerçekleşir.

2.2. Aracı Kurumların Önemi

Aracı kurumların bulunmadığı finansal bir sistemde fon fazlası olan tasarruf sahiplerinin fon ihtiyacı olan yatırımcılara ve tüketicilere tek tek borç vermesi yüksek işlem maliyeti nedeniyle imkansız görünmektedir. Aracı kurumlar ölçek ekonomisinden yararlanarak bu işlem maliyetleri düşürürler. Böylece verimli bir fon aktarım mekanizması kurulmuş olur (İşcan, 2007).

Üretken yatırım olanakları olmayan insanlardan, bu olanağa sahip insanlara fon akışını sağlamak üretimi ve verimliliği artırır. Ayrıca bu fon akışı servet dağılımını da düzenleyici bir rol üstlenir.

Sonuç olarak, tasarrufların yatırımlara kanalize edildiği ve fon akımının gerçekleştiği finansal sistem ve bu akımın maliyetini düşüren ve işleyişini kolaylaştıran finansal aracı kurumlar ekonomik kalkınma açısından çok önemlidir.

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE BANKA KREDİLERİ

3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihi ve Yapısı

Türkiye'de bankacılığın geçmişi 1800'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Günümüzde, finansal sistem içerisinde bankaların hakimiyeti söz konusudur. Bankacılık sistemi Türkiye ekonomisinin finansal serbestleşmeye yönelik yapısal değişikliklerine önemli katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye'de finansal sistem ve bankacılık sektörü üzerinde devlet önemli bir güce sahiptir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, kamu sermayeli bankalar kurulmuş, daha sonra yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankaların da kurulmasıyla Türk bankacılık sistemi şekillenmiştir (Yıldırım, 2004).

3.1.1. Türk Bankacılığının Tarihi

Osmanlı'da ilk banka Tanzimat'ın ilanından sonra, 1847'de kurulan İstanbul Bankası'dır. Türkiye'de, Cumhuriyet öncesi kurulan bankalar çoğunlukla yabancı şirketlerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yabancı sermaye tarafından ya da yabancı iştirakiyle kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde günümüzdeki bankacılık anlayışına uyan, ilk ticaret ve mevduat bankası 1856'da İngiliz sermaye tarafından kurulan Osmanlı Bankası'dır. Osmanlı'da ilk yerli sermayeli banka 1861'de Mithat Paşa tarafından tarımsal kredi amaçlı kurulan "Memleket Sandıkları" dır. Mithat Paşa daha sonra 1868 yılında tasarruf toplama amacıyla "Emniyet Sandığı" bankasını kurmuştur. Mithat Paşa'nın kurduğu bu iki banka 1888'de yine Mithat Paşa'nın kurduğu Ziraat Bankası ile birleşmiştir. Ziraat Bankası 1916'da kamu bankası niteliği kazanmıştır. O günden günümüze gelen en köklü banka, Ziraat Bankası olmuştur.

Cumhuriyet döneminde ulusal bankacılığı geliştirmek amaçlanmış, bu amaç doğrultusunda ilk olarak 1924'te Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Türkiye İş Bankası kurulduğu dönemde ticaret ve sanayi sektörünün girişimlerini desteklemek amaçlı

kredi vererek ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Daha sonra, 1930 yılında T.C. Merkez Bankası kurulmuştur.

1930'lu yıllarda, 1929'da dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle daha kapalı ve korumacı bir ekonomi politikası izlenmiş, bu dönemde özel amaçlı devlet bankaları kurulmuştur. 1940-1945 İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik daralma ise bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. Savaş sonrası iş ve üretim hacmindeki artış, ödemelerin hızla artmasına ve yeni bankaların kurulmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2004).

1960'lı yıllarda uygulanan beş yıllık kalkınma planları ve yıllık programlarla Türkiye ekonomisinde planlı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde kalkınma ve yatırım bankalarına önem verilmiş, ticari bankaların kurulmasına sınırlamalar getirilmiştir. Ayrıca bu dönemde, holding bankacılığı gelişmiş çok sayıda holding bankası kurulmuştur (Şahin, 2000).

1980'den sonra uygulanan finansal serbestleşme politikalarından en çok bankacılık sektörü etkilenmiştir. Bu tarihten itibaren hızlı bir değişim yaşayan bankacılık sektörü ulusal banka ve finans sistemiyle bütünleşme sürecine girmiştir. Finansal serbestleşme kapsamında uygulanan ilk değişiklik, faiz oranlarının serbest bırakılarak pozitif reel faiz oranlarına geçilmesidir. Bu uygulama sonucu mevduat ve kredi faizlerinde hızlı bir yükselme gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'de birçok yabancı banka faaliyete geçerken Türk bankaları da yurtdışında şube açmaya başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler bankacılık sektöründe rekabeti arttırmış, sektörün daha etkin çalışmasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde MB, İnterbank piyasasını oluşturmuş, bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılamaları kolaylaşmıştır.

Türkiye'de 1980 sonrası yapılan reformlarla bankacılık sektörü oldukça gelişmiştir. Fakat 1990'lı yıllarda yaşanan krizler bankacılık sisteminin mali yapısını bozmuş, 1994 krizi sonrası iyi yönetilmeyen ve mali yapısı zayıf bankalar iflas etmiştir.

1994 sonrası mali yapısında bozulma yaşanan bankacılık sektörüne duyulan güvende bir azalma yaşanmıştır. Güvenin yeniden kazanılması amaçlı, tasarruf mevduatı devlet tarafından %100 güvence altına alınmıştır. Fakat devletin böyle büyük bir yükün altına girmesi ve bankaların riskli davranışları ileride başka sorunlara neden olmuştur (Yıldırım, 2004).

1999 yılında Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) ve Avrupa Birliği (AB) kriterlerine uygun, 4389 sayılı Bankalar Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa çerçevesinde, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun oluşumu tamamlanmış, görev ve yetkileri belirlenmiştir. Bu görev ve yetkiler; sektöre yeni banka katılması, şube açılması, bankacılık yapma yetkisinin iptali veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi gibi konulardan oluşmaktadır. Yasanın amacı, sisteme ve sektöre olan güveni tazelemek, mali sistem dışında değerlendirilen tasarrufları sisteme çekmek, sektördeki birleşme ve yeniden yapılanmaları hızlandırmaktır (Şahin, 2000).

Kasım 2000 yılında Türk mali piyasalarında likidite sıkışıklığının neden olduğu döviz talebindeki hızlı artış, uluslararası piyasalardaki bozulma ve içerde yaşanan olumsuz etkilerden kaynaklanan bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz ancak IMF kredisi ile önlenebilmiştir. Şubat 2001 yılında ise, mali piyasalardaki güvenin kırılgan yapısı bir kez daha finansal krize yol açmıştır. Türkiye ekonomisinde yaşanan bu her iki finans krizi de, başta bankacılık sektörü olmak üzere bütün sektörleri ve ekonomik yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını arttırırken, portföylerinde bulundukları menkul kıymetlerinde değer yitirmesine yol açmıştır. Kriz sonrasında sermaye yetersizliğini karşılayamayan bankalar, TMSF'na alınmış ve Fon'daki bankalar ile kamu bankalarının görev zararlarını ise, Hazine üstlenmiştir. Bankacılıkta denetim anlayışı değişmiş krediler yeniden sınıflandırılmış ve gerekli karşılıklar ayrılmıştır (Uygur, 2001).

Türk bankacılığında 2000 ve 2001 krizleri sonrası yaşanan bankacılık sektörünün mali yapısını güçlendirmeye yönelik reformlardan sonra, en önemli değişim telefon ve internet bankacılığının gelişmesi ve yaygınlaşmasıdır. Günümüzde hemen hemen tüm bankalar bankacılık hizmetlerini telefon ve internet bankacılığıyla verebilmektedirler.

3.1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı

Türkiye'de finansal sistemin en önemli aracısı olan bankaların türlerine göre sayılarındaki gelişim Tablo 3.1'de verilmiştir. Bu tabloda bankalar arasında mevduat bankalarının önemli bir çoğunluğu olduğu görülmektedir. Sayıca kalkınma ve yatırım bankalarından falza olan mevduat bankalarının sektörün hakimi olduğunu

söylemek için toplam aktifler içindeki paylarının da yüksek olması gerekmektedir. “TBB Bankalarımız Kitabı 2006” raporunda, 2006 yılında toplam aktif ve kredilerin bankalara göre dağılımı verilmiştir. Raporda, mevduat bankalarının bankacılık sektörünün hem toplam aktiflerinin, hem de toplam kredilerinin %97’sine sahip olduğu belirtilmiştir. Mevduat bankalarının türlerine göre ise, toplam aktiflerin %30’unu kamu, %55’ini özel, %12’sini ise yabancı bankalar; toplam kredilerin %22’sini kamu, %59’unu özel, %15’ini ise yabancı bankalar ellerinde tutmaktadır. Ayrıca, toplam mevduatın %37’si kamu, %53’ü özel, %10’u ise yabancı sermayeli bankalara aittir. Kalkınma ve yatırım bankaları ise toplam aktiflerin ve toplam kredilerin %3’üne sahiptir. Sonuç olarak, günümüzde bankacılık sektöründe toplam aktif, mevduat ve krediler içerisinde, mevduat bankalarının, mevduat bankaları içerisinde ise özel sermayeli bankaların hakimiyeti vardır.

Tablo 3.1. Türlerine Göre Banka Sayılarının Gelişimi

Banka sayısı	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2002	2003	2005	2007	2008 (Mart)
Mevduat Bankaları	41	44	51	56	55	36	34	33	33
Özel sermayeli	24	21	24	30	30	18	17	11	11
Kamusal Sermayeli	13	12	8	6	4	3	3	3	3
Yabancı Sermayeli	4	11	19	20	17	13	13	18	18
TMSF'ye Devredilen	0	0	0	0	4	2	1	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2	3	8	12	15	14	13	13	13
Toplam	43	47	59	68	70	50	47	46	46

Kaynak: TBB, Banka Şube ve Personel Bilgileri, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/>

Türk bankacılık sektörünün yapısında yoğunlaşma ve holding bankacılığı görülmektedir. BDDK’nın “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler 2006” raporuna göre 2006’da sektörün toplam aktiflerin %60’ı ilk 5, %83’ü ilk 10 banka tarafından; toplam mevduatların %63’ü ilk 5, %87’si ilk 10 banka tarafından; toplam kredilerin %55’i ilk 5, %80’i ilk 10 banka tarafından tutulmaktadır. BDDK’nın “Finansal Piyasalar Raporu Eylül 2007” raporuna göre ise, Eylül 2007 itibariyle sektörün toplam aktiflerinin %59,8’i ilk 5 banka tarafından, %82,3’ü ilk 10 banka tarafından tutulmaktadır. Yine aynı rapora göre toplam aktifler içerisindeki paylarına göre sıralanan ilk 10 bankanın 7’si holding bankası, 3’ü ise kamu bankasıdır. Sonuç olarak, günümüzde toplam aktif mevduat ve kredilerin büyük bir çoğunluğunun ilk 10 ve ilk 5 banka arasında paylaşılmış olması ve bu bankaların çoğunun holding bankası olması sektörde yoğunlaşma ve holding bankacılığının olduğunu göstermektedir.

3.2. Krediler ve Çeşitleri

Bankacılığın en temel işlevlerinden biri; fon fazlası olan birimlerle fon ihtiyacı olan birimler arasında fon akışının sağlamaktır. Bankaların bu işlevi gerçekleştirirken kullandıkları en önemli araç ise kredilerdir. Kredilerin, müşterilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş birçok farklı seçeneği vardır. Bankalar kredileri, Bankalar Kanunun'da belirtilen esaslara uyarak kullanırlar.

“ “Kredi”, Latince “inanma”, “güven” anlamına gelen “credere” sözcüğünden gelir ve saygınlık anlamındadır. Kredi genel olarak, “belirli bir süre sonra geri alma kaydı ile bir satın alma gücünün sağlanması veya var olan satın alma gücünün başka bir kimseye devredilmesi” şeklinde tanımlanabilir. Satın alma gücünün yanı sıra bir kişi ya da kurum lehine kefalet ve garanti vermek de kredi tanımının içinde yer alır”(TBB, 2002). Bankaların asli görevi olan fon aktarımının en önemli aracı krediler, nitelikleri, vadeleri, teminatları, kaynakları, sektörleri ve iş kolları açısından değişik gruplara ayrılabilir. Kredilerle ilgili yasal düzenlemeler Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır. Bu yasal düzenlemelerin amacı kredi sistemin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamaktır.

Krediler, nitelikleri, vadeleri, teminatları, kaynakları, sektörleri ve iş kolları açısından değişik gruplara ayrılabilir.

3.2.1. Niteliklerine göre Krediler

Nitelik açısından krediler, nakdi ve gayrinakdi olarak ikiye ayrılır. Nakdi krediler ödünç verilen paradır. Bankalar nakdi kredi karşılığı faiz geliri ve türüne göre komisyon alırlar. Bu krediler bankaların aktifinde yer alan varlık kalemleridir. Nakdi krediler türlerine göre ticari ve tüketici kredileri olmak üzere ikiye ayrılır. Gayrinakdi krediler ise, “ticari bir iş ya da taahhüdün banka tarafından garanti edilmesi, ya da işin veya taahhüdün yerine getirilmesine bankanın kefil olması” şeklinde tanımlanır. Banka gayrinakdi kredi karşılığında garanti tutarının belli bir oranı kadar komisyon alır. Gayrinakdi krediler bankaların bilançoları dışında Nazım Hesaplar'da takip edilirler (TBB, 2002).

3.2.1.1. Nakdi Krediler

Nakdi krediler müşterilerine göre ticari ve tüketici kredileri olmak üzere ikiye ayrılır. Ticari krediler, maaş geliri elde eden bireyler hariç, mal ve hizmet üreten kişilere verilen, tüketici kredileri ise, dayanıklı tüketim malları, menkul, gayrimenkullerin alımı ve hizmete yönelik harcamaların karşılanması amacıyla ticari amacı olmayan maaş gelinine sahip gerçek kişilere verilen kredilerdir (TBB, 2002).

Birinci nakdi kredi türü, ticari krediler, borçlu cari, iskontolu, spot, döviz, döviz endeksli, işletme, altın, Eximbank, prefinansman, ülke kredileri olarak sınıflandırılır.

Borçlu cari kredi, firmaların kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılayan, firmanın belirlenen kredi limiti içerisinde istediği zaman istediği miktarda para çekip yatırabildiği ve dönem sonunda (18 ay) borç ve faizin hesaplanarak müşteriden tahsil edildiği kredi türüdür.

Diğer bir ticari kredi, iskonto kredisinde, bankalar vadesi gelmemiş ticari senetleri satın alarak, vade tarihine kadar faiz uygular ve senedin vadesi geldiği zaman, faizi senet tutarından düşerek müşteriye öder. İskontolu kredilerde bankanın kazancı, vade sonunda aldığı komisyon ve faiz gelirleridir.

Spot kredisi, vadesi dolmadan firmanın ara ödeme yapmadığı ticari kredi türüdür. Bu krediler, firmaların kısa süreli nakit ihtiyaçlarını gideren kısa vadeli kredilerdir. Vade tarihi geldiğinde kredi alınırken belirlenen anapara ve faiz tutarının tamamı ödenerek kredi kapatılır.

Döviz kredisi ise, ülkeye döviz getirecek faaliyetleri desteklemek amaçlı verilen kredilerdir. Bu kredinin verilebilmesi için kredi talep eden kişi ihracat yapacağını kanıtlamalıdır. Döviz kredileri teşvik amaçlı olduğu için faiz ve vergi oranları diğer kredilere göre daha avantajlıdır.

Döviz endeksli krediler, bankaların ellerindeki YTL fazlasını dengelemek için tüzel ve gerçek kişilere kullandırdıkları kredilerdir. Bankaların amacı vade zamanı geldiğinde kişiden faiz oranının yanı sıra kur farkından kaynaklanan gelir artışı tahsil etmektir. Bu tür kredilerde, yerli para yabancı para karşısında değer kaybettiğinde bankalar kar ederken, yerli para değerlendirildiğinde bankalar bu işlemde zarar eder.

İşletme kredileri, yerli işletmelerin finansman ihtiyaçlarını yurtdışı kaynaklardan, yerli bankalar aracılığıyla, karşılayan kredilerdir. Yurtdışından gelen döviz cinsinden fonlar yerli banka tarafından yerli paraya çevirilerek işletmeye kullanılır.

Altın işleyen ya da ihracatını yapan firmalara hammadde ihtiyacının karşılanması ya da borçlanma ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanılan kredilere altın kredisi denir. Kredi mutlaka altın cinsinden kullanılır ancak geri ödemesi altın, döviz ve yerli para cinsinden yapılabilir.

Bir diğer ticari kredi türü, Eximbank kredisidir. Türk Eximbank'ın ihracatın geliştirilmesi amacıyla doğrudan ya da bankalar aracılığıyla firmalara kullandığı kredilere eximbank kredileri denir.

Prefinansman kredileri ise, amacı ihracat yapmak olan firmaların yurtdışından bizzat buldukları kaynakların temin edilmesine yerli bankaların aracı olmasıyla sağlanan kredilerdir. Bu kredi türünde müşterinin ihracat yapacağını aracı bankaya ispatlaması gerekmektedir.

Son olarak, ülke kredileri, yurtdışından yerli bir firmaya ithalat yapabilmesi için verilen ticari kredilerdir. Bu kredilerin verilmesinde, krediyi veren ülkenin amacı, kendi ülkesindeki ihracatı desteklemektir.

İkinci nakdi kredi türü, tüketici kredileri, dayanıklı tüketim malları (beyaz eşya, mobilya, vs.), menkul (otomobil) ve gayrimenkullerin (konut, işyeri) alımı ve hizmete yönelik harcamaların (sağlık, eğitim, tatil, vs.) karşılanması amacıyla ticari amacı olmayan maaş gelirine sahip gerçek kişilere verilen kredilerdir. Her bankada farklı olmakla birlikte tüketici kredilerinin vadeleri, 1 ay ile 36 ay arasında değişmektedir. Tüketici kredilerinin ödeme planı tüketicinin ihtiyaçlarına göre esnek bir şekilde düzenlenebilmekle beraber genelde her ay eşit taksitler şeklinde düzenlenmektedir (TBB, 2002).

3.2.1.2. Gayrinakdi Krediler

Gayrinakdi krediler, yurtiçinde veya yurtdışında yerleşik gerçek ya da tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılabilmesi ya da bir borcun vadesinde ödenmesi gibi konularda, söz konusu yükümlülüğün yerine getirilememesi halinde, belirli bir tutarın kayıtsız şartsız ödeneceğinin taahhüt edildiği ve bu taahhüdün bir

mektupla belirtildiği kredi uygulamasıdır. Bu mektuplara teminat mektupları denir. Teminat mektuplarıyla bankalar kendi güvenilirlik ve saygınlıklarını müşterilerinin kullanmasına izin vermiş olurlar. Bankalar gayrinakdi kredilerde müşterilerinden faiz almaz. Faiz yerine teminat mektubunun niteliği ve vadesine göre belirlenen oranlarda 3 ayda bir komisyon alır (TBB, 2002).

3.2.2. Vadelerine göre Krediler

Krediler vade uzunluklarına göre kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli olarak sınıflandırılabilir. Kısa vadeli krediler vadesi 12 aya kadar olan kredilerdir. Vadesi 12 ayla 24 ay arasında olan kredilere ise orta vadeli krediler denir. Son olarak, vadesi 24 aydan fazla kredilere uzun vadeli krediler adı verilir (TBB, 2002).

3.2.3. Teminatlarına göre Krediler

Bankalar kullandırdıkları krediler karşılığında teminat isteğinde bulunabilirler. Bankaların kredi vermek için istedikleri bu teminatlara göre krediler, teminatsız krediler (açık krediler) ve teminatlđ krediler olarak ikiye ayrılır.

Teminatsız kredilerde, banka kullandırdığı krediye karşılık hiçbir teminat talep etmez. Bu gibi kredilerin kullandırılması bankanın müşterisine güvendiği durumlarda gerçekleşir.

Teminatlđ kredilerde ise, kredi müşterisinin kredi alabilmek için sadece kredi sözleşmesini imzalaması yeterli olmayacaktır. Müşteri aynı zamanda bankanın talep ettiği teminatları göstermelidir. Bu teminatlar maddi ya da maddi olmayan teminatlar olabilir. Maddi teminatlar, çek, senet, gayrimenkul ipoteği, emtia rehni, nakit blokajı gibi likit ve daha az likit kıymetlerden oluşurken. Maddi olmayan teminatlardan kasıt, borçlu dışında bir kişinin borca kefil olması ya da borçlunun başka bir bankadan sağladığı gayrinakdi kredinin teminat mektubudur (TBB, 2002).

3.2.4. Kaynaklarına göre Krediler

Kredileri sağlandığı kaynaklara göre, banka kaynaklı krediler, fon kaynaklı krediler ve yurtdışı kaynaklı krediler olarak sınıflandırılabilir. Banka kaynaklı krediler, sadece bankalara ait kaynaklardan kullandırılan kredilerdir. Fon kaynaklı krediler ise TCMB, Eximbank ve diğer fonlardan yaralanılarak kullandırılan kredilerdir. Yurtdışı kaynaklı kredilerin kaynağı ise yabancı fonlardır. Yurtdışı

kaynaklı kredilere örnek olarak işletme kredileri, prefinansman kredileri ve ülke kredilerini verilebilir (TBB, 2002).

3.2.5. Sektörler ve İş Kollarına göre Krediler

Krediler kullandırıldıkları sektörler göre özel sektör kredileri ve kamu sektörü kredileri olarak ikiye ayrılır. Ayrıca kullandırıldıkları sektörün içinde ait olduğu iş koluna göre de; sanayi ve turizm, ihracat, ithalat, tarım, madencilik, ulaştırma, enerji ve bayındırlık ve proje/inşaat kredileri olarak sınıflandırılırlar (TBB, 2002).

3.3. Kredilerle İlgili Hukuki Düzenlemeler

Kredilerle ilgili yasal düzenlemeler Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır. Bu yasal düzenlemelerin amacı kredi sistemin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamaktır. Düzenlemelere, bankalarca uyulup uyulmadığı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından takip edilmektedir. Bankalar Kanunu'nun kredilerle ilgili maddeleri; kredi tanımı, risk grubu, kredi açma yetkisi, kredilerin izlenmesi, kredi sınırları, sınırlamaya tabi olmayan kredi türleri, iştiraklere/ortaklara ve mensuplara kredi, karşılık ayrılması, gayrimenkul ve emtia üzerinde işlemler ve diğer hükümlerden oluşur.

3.3.1. Kredi Tanımı

5411 No'lu Bankalar Kanunu'nun, kredi tanımının yer aldığı 48. maddesine göre; bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve BDDK tarafından kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

3.3.2. Risk Grubu

Kanunun 49. maddesinde yapılan risk gurubu tanımına göre; bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları, bunların yönetim kurulu üyesi veya genel müdürü oldukları veya bunların ya da bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar bir risk grubunu oluşturur.

3.3.3. Kredi Açma Yetkisi

Bankalar Kanunu'nun, kredi açma yetkisini konu alan 51. maddesinde, bankalarda kredi açma yetkisinin yönetim kuruluna ait olduğu belirtilmektedir. Fakat bu madeye göre, genel kurul bu yetkisini BDDK'nın belirleyeceği esaslara uyarak kredi komitesi ya da genel müdürlüğüne devredebilir. Ayrıca kredi komitesinin oluşumu, işleyişi ve karar alma esasları da BDDK tarafından belirlenir.

3.3.4. Kredilerin İzlenmesi

Bankalar, verdikleri krediler nedeniyle bazı risklere maruz kalmaktadır. Bu risklerin izlenmesini öngören Bankalar Kanunu'nun 52. maddesine göre; bankalar krediler nedeniyle maruz kaldıkları riskleri ölçmek, karşı tarafın mali gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Bu nedenle kredi müşterileri istenilen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür.

3.3.5. Kredi Sınırları

Kanunun kredi sınırlarıyla ilgili maddesi olan 54. maddede yer alan bazı sınırlar şunlardır:

- Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların %25'ini aşamaz.
- Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların %10'u veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların 8 katını aşamaz.
- Bankalarca hakim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın bankaların sermayesinin %1 ve daha fazla payına sahip olup

pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullanılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının %50'sini aşamaz.

3.3.6. Sınırlamaya Tabi Olmayan Kredi Türleri

Kanunun sınırlamaya tabi olmayan kredi türleri başlığı altındaki 55. maddesinde belirtilen işlemler, 54. maddede belirtilen sınırlamalara tabi değildir. Bu işlemler şunlardır:

- a) Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler
- b) Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler
- c) Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilatlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler
- d) Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi halinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullanılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullanımları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kar payı ve diğer unsurlar
- e) Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları
- f) Kurulca belirlenecek esaslar dahilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler
- g) BDDK tarafından belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları
- h) Özkaynak hesabında indirilecek değer olarak dikkate alınan işlemler

3.3.7. İştiraklere, Ortaklara ve Mensuplara Kredi

5411 No'lu Bankalar Kanunu'nun dahil olunan risk grubu ve mensuplara kredi kullandırma koşulları ile ilgili 50. maddesine göre bankalar;

- a) Yönetim Kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına; bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına; tek başlarına ya da birlikte sermayesinin %25 veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,
- b) (a) bendinde sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velayeti altındaki çocuklarına,
- c) Mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara,

her ne şekil ve surette olursa olsun nakdi ve gayrinakdi kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar. Fakat banka mensuplarına aylık net ücretleri toplamının 5 katını aşmamak üzere verilecek nakdi krediler ile bu kişilere yönetmelikle belirlenecek esas ve şartlar çerçevesinde kredi kartı verilmek suretiyle kullanılacak krediler ve bunlar için kabul edilecek kefaletler bu madde hükümlerine tabi değildir.

3.3.8. Karşılık Ayrılması

5411 No'lu Bankalar Kanunu'nun karşılık ve teminatlarla ilgili 53. maddesine göre, bankalar krediler ve diğer alacaklarından doğmuş veya doğması muhtemel miktarı belli olmayan zararları için karşılık ayırmak zorundadır. Karşılık ayrılacak kredi ve alacakların nitelikleri ve karşılıklarla ilgili esas ve usuller BDDK tarafından belirlenir.

3.3.9. Gayrimenkul ve Emtia Üzerine İşlemler

Bankalar Kanunu'nun 57. maddesine göre; Bankalar, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında gayrimenkul ve emtiayı esas alan sözleşmeler ile BDDK tarafından uygun görülecek kıymetli madenlerin alım ve satımı hariç olmak üzere ticaret amacıyla gayrimenkul ve emtianın alım ve satımı ile uğraşamaz, ipotekli konut finansmanı kuruluşu ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları hariç olmak üzere ana faaliyet konusu gayrimenkul ticareti olan ortaklıklara katılamazlar ve bu konuda iş yapan gerçek ve tüzel kişilere kredi açamazlar.

3.3.10. Diğer Hükümler

Bankalar Kanunu'nunda yer alan kredilerle ilgili bu hükümlerin yanısıra Bakanlar Kurulu'nun; bankaların ödünç para verme ve mevduat toplama işlemlerinde müşterilerine uygulayacakları azami faiz oranları ile müşterilerinden sağlayacakları diğer menfaatlerin, niteliği ile azami miktar ya da oranlarını tespit etmeye ve bunların kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkisi vardır.

BÖLÜM 4

PARASAL AKTARIM MEKANİZMASI KANALLARI: KREDİ KANALI VE VARYSAYIMLARI

Parasal aktarım mekanizmaları, para miktarlarındaki değişimleri reel ekonomiye aktaran mekanizmalar olarak tanımlanır. Para otoritelerinin uyguladığı para politikalarıyla yönettikleri parasal değişkenlerin reel ekonomide yarattığı etkileri ifade eden parasal aktarım mekanizmalarının, faiz oranı kanalı, döviz kuru kanalı, finansal varlık fiyatları kanalı ve kredi kanalı olmak üzere dört ana aktarım kanalından oluştuğu düşünülmektedir (Mishkin,1995). Uygulanan para politikası reel ekonomiyi, bu parasal aktarım kanalları aracılığıyla etkiler. Kredi kanalı, banka kredileri kanalı ve bilanço kanalı olarak iki alt kanalı kapsamaktadır. Her bir kanalın para politikası değişikliklerini reel ekonomiye taşıma şekli farklıdır (Gür, 2003; İnan, 2001).

Para otoriteleri, başta kanuni rezervler, açık piyasa işlemleri, swap ve repo işlemleri gibi çeşitli finansal araç ve mekanizmaları kullanarak hedefledikleri likidite ve fiyat düzeylerini elde etmeye yönelik para politikaları uygulurlar. Bu finansal araç ve mekanizmalar parasal aktarım mekanizmasının en temel unsurlarıdır. Parasal aktarım mekanizmasının unsurları reel ekonomiyi etkileme biçimleri açısından doğrudan ya da dolaylı olarak ikiye ayrılabilir. Kısa vadeli faiz oranları, rezervler, kanuni karşılıklar, kredi faizleri, mevduat faizleri, döviz kurları, finansal araçların fiyatları gibi parasal aktarım mekanizması unsurları reel sektörü doğrudan etkiler. Öte yandan, firmaların ve bireylerin harcama kararları, mali durumları gibi kısa vadede değişmeyen unsurlar, reel ekonomiyi dolaylı yollardan etkileyen parasal aktarım mekanizması unsurlarıdır (Gür, 2003; İnan, 2001).

Parasal akatarım mekanizmasının işleyişini açıklayan iki temel teorik yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, Keynesyen ve Monetarist yaklaşımlardır. Keynesyen parasal yaklaşımda mekanizmanın, para politikalarının ticari banka rezervlerini, rezervlerin para azını, para arzının faiz haddlerini, faiz haddlerinin

yatırımları ve yatırımların milli geliri etkilmesiyle işlediği düşünülür. Monetarist yaklaşımda ise, Keynesyen yaklaşımdan farklı olarak para arzındaki değişimin doğrudan toplam talebi etkilediği ve toplam talebin de milli geliri etkilediği düşünülmektedir (Çakmaklı, 2005; Gür, 2003).

Parasal aktarım mekanizmaları anlamak ve işleyişlerini bilmek doğru para politikalarını uygulayabilmek açısından çok önemlidir. Parasal aktarım mekanizmasının işleyişinin bilinmesi, finansal sektör ve reel sektör arasındaki bağlantının anlaşılmasına, uygulanan para politikalarında hedefe yönelik doğru finansal araçların kullanılmasına, uygulanan politikalardan etkilenecek iktisadi birimlerin öngörülmesine yardımcı olur (Gür, 2003; İnan, 2001).

4.1. Faiz Oranı Kanalı

Faiz oranı kanalında, para otoritesinin kısa dönem nominal faiz oranları üzerinde kontrol gücüne sahip olduğu varsayılır. Fakat, fiyat ayarlamaların yavaşlığı nedeniyle, kısa dönem nominal faiz oranlarındaki değişimler, uzun dönem reel faiz oranlarında değişimlere neden olur. Uzun dönem reel faiz oranlarındaki değişimler ise, yatırım kararlarını ve dolayısıyla reel üretimi etkilemektedir (Mishkin, 1995).

Faiz oranı kanalının dayandığı bazı varsayımlar vardır. Bunlardan ilki, para arzının tamamen Merkez Bankası kontrolünde olduğudur. İkincisi ise, parasal şoklara karşı fiyatların katılığı varsayımdır. Bu varsayım nominal faiz oranlarındaki değişimin, reel faiz oranlarını etkilemesine imkan tanır. Üçüncü varsayıma göre, kısa vadeli reel faiz oranlarındaki değişim harcama kararlarını etkileyerek uzun vadeli faiz oranlarını etkileyebilmektedir. Son olarak da, tahvil ve kredinin tam ikame varlıklar olduğu ve sistemde sadece para ve tahvilin var olduğu varsayılır. Bu varsayım faiz oranları kanalı incelenirken, banka davranışlarının gözardı edilebilmesine olanak sağlar (Gür, 2003; Mishkin, 1995).

Faiz oranı kanalının işleyişi, daraltıcı bir para politikası uygulamasıyla azalan para arzının, reel faiz oranlarını arttırmasıyla başlar. Artan faiz oranları sebebiyle sermaye maliyeti artar ve yatırım harcamaları azalır. Son olarak, yatırım harcamalarındaki azalma ise toplam talep ve üretimde düşüşe neden olur (Gür, 2003; Mishkin, 1995).

Genişletici bir para politikası uygulamasında ise, para arzındaki artış faiz oranlarını düşürür. Düşen faiz oranları mevduata talebi düşürür, tüketim ve yatırım harcamalarını arttırır. Artan tüketim ve yatırım harcamaları sonucu üretim ve büyüme artar.

4.2. Döviz Kuru Kanalı

Faiz oranları ile döviz kuru arasında bir bağlantının varlığını varsaymaktadır. Öyle ki, döviz kuru kanalı, faiz oranlarındaki bir değişimle harekete geçmektedir. Buna göre, ulusal faiz oranlarındaki bir değişim ulusal finansal varlıkların görece çekiciliğini değiştirmekte, bu ise ulusal para talebinde ve dolayısıyla ulusal paranın değerinde bir değişmeye neden olmaktadır. Döviz kurundaki bir değişim sonucunda ise, ulusal malların yabancı para cinsinden değeri değiştiğinden, net ihracat ve dolayısıyla reel üretim değişmektedir (Kamin ve Turner, 1997).

Döviz kuru kanalının işleyişi, genişletici bir para politikası uygulamasıyla artan para arzının reel faiz oranlarını düşürmesiyle başlar. Bunun sonucu olarak yerel para cinsinden mevduatın çekiciliği, yabancı para birimi cinsinden mevduat karşısında azalır. Yabancı para cinsinden mevduatlardan daha az değerli hale gelen yerel para cinsinden mevduat yerel paranın da değerini düşürür. Öte yandan, reel faiz oranlarının düşmesi ülkeden sermaye çıkışına neden olmakta, bu durum da döviz kurlarını yükseltmektedir. Döviz kurlarının yükselmesi, yani yerli paranın yabancı para karşısında değer kaybetmesi, yerli malların ithal mallardan daha ucuz hale gelmesine neden olur. Bu durum yerli malların tercih edilmesine, yani net ihracatın artmasına neden olur. Net ihracattaki artışın milli geliri arttırmasıyla, döviz kuru kanalının genişletici bir para politikası için işleyiş süreci son bulur (Kamin ve Turner, 1997; Gür, 2003).

Döviz kuru kanalı, borçlanmalarının büyük bir kısmı yabancı para cinsinden olan firmaların döviz kurundaki dalgalanmalardan etkilenmesi yoluyla da çalışır. Borçlarının çoğu yabancı para cinsinden olan hanehalkları ve firmalar, borçları karşılığında yabancı para cinsinden kıymet bulundurmuyorsa, genişletici bir para politikası sonucu yerli paranın değer kaybetmesiyle zarara uğrarlar. Bilançolarının aktiflerinde bulunan varlıkların, değer kaybına uğrayan yerel para cinsinden olması ve pasiflerinde yer alan borçların yerel para karşısında değer kazanan yabancı para cinsinden olması, firmaların bilançolarında bozulmaya neden olur. Bilançolarındaki

bozulma, firmaların taşıdıkları riski arttırdığı için bankalarca firmalara verilen kredilerde düşüşe neden olur. Sonuç olarak, kredilerdeki düşüş yatırımların azalmasına, ekonominin yavaşlamasına ve büyümenin azalmasına neden olur. (Kamin ve Turner, 1997; Gür, 2003).

4.3. Finansal Varlık Fiyatları Kanalı

Para politikasının bir aktarım kanalı olarak finansal varlık fiyatları kanalında, parasal büyüklüklerdeki değişimler, finansal varlıkların taleplerinde ve dolayısıyla fiyatlarında değişmelere neden olur. Böylece, yatırım ve tüketim harcamaları değişir, reel ekonomi etkilenir (Mishkin, 2001; Gür, 2003).

Merkez Bankası'nın uyguladığı daraltıcı bir para politikasıyla azalan para arzı, bireylerin harcama yapmak için arzu ettikleri kadar paraya sahip olamamalarına neden olur. Bireylerin harcama imkanlarındaki bu düşüş harcamalarında kısıntıya gitmelerine sebep olur. Kısıntıya gittikleri harcamalar arasında hisse senedi harcamaları da bulunmaktadır. Öte yandan, para arzındaki düşüş faiz oranlarını arttırarak, mevduatı cazip kılmaktadır. Bu durumda, bireyler getirisi hisse senedinden yüksek olan mevduata yönelir. Sonuç olarak, hem mevduatın daha cazip olması hem de bireylerin hisse senedi harcamalarını kısması hisse senedi talebini, dolayısıyla fiyatlarını düşürür. Hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi firmaların piyasa değerlerinin düşmesine neden olur. Piyasa değeri düşen firmalar, genişleme, yenileme gibi amaçlar güdmez, yatırım harcamalarını düşürürler. Düşen yatırım harcamaları ekonomiyi yavaşlatır. Sonuç olarak, daraltıcı para politikası, finansal varlık kanalı aracılığıyla reel ekonomiyi yavaşlatan bir etki göstermiş olur (Mishkin, 2001; Gür, 2003).

Merkez Bankası'nın genişletici bir para politikası uyguladığı varsayıldığında ise, artan para arzı bireylerin tüketim harcamalarının artmasına neden olacaktır. Artan tüketim harcamaları içerisinde hisse senedi harcamaları da bulunmaktadır. Ayrıca, artan para arzı sebebiyle düşen faiz oranları mevduata talebi düşürür, hisse senetlerini mevduat karşısında daha değerli kılar. Böylece, hem bireylerin hisse senedi harcamalarının artması, hem de mevduat karşısında hisse senedinin değerinin artması, hisse senetlerine talebi arttırır. Artan talep nedeniyle hisse senedi fiyatları artar. Hisse senedi fiyatlarındaki artış firmaların değerlenmesine neden olur. Bu durumda firmaların finansal servetlerinin arttığı düşünülebilir. Finansal servetleri

artan firmaların tüketimlerinin de artması beklenir. Artan tüketim harcamaları da ekonomiyi canlandırır ve üretimi artırır. Sonuç olarak, genişletici para politikasının, finansal varlık kanalı aracılığıyla reel ekonomi üzerinde olumlu bir etki yaratarak üretimi arttırdığı söylenebilir (Mishkin, 2001; Gür, 2003).

4.4. Kredi Kanalı

Kredi kanalı, para politikasının reel ekonomi üzerine etkisini ortaya koyan bir diğer parasal aktarım mekanizması kanalıdır. Para politikası uygulamaları, banka kredilerini, bankaların kullanabilecekleri fon miktarını değiştirerek etkiler. Bununla birlikte, para politikası bankaların kredi vermek amacıyla kullanabilecekleri fonların maliyetini de etkiler. Fon maliyeti değiştiğinde bankaların kredi verme konusundaki istekliliği de değişecektir (Bernanke ve Gertler, 1995; İşcan, 2007).

Kredi kanalının var olduğu görüşü finansal piyasalardaki tersten seçim ve ahlaki tehlike gibi asimetrik bilgi akışının neden olduğu sorunların bankalara yüklediği önemli role dayandırılmaktadır. Finansal piyasalarda kredi talep edenle kredi arz eden arasında asimetrik bilgi akışı mevcuttur. Bunun sonucu olarak finansal piyasalarda fon akışı sırasında tersten seçim ya da ahlaki tehlike gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tersten seçim sorunu, kredi alanın kendi mali durumu ve gelecekteki performansı hakkında kredi ödünç verenden daha fazla bilgiye sahip olmasının yarattığı bir durumdur. Ahlaki tehlike ise, kredi verildikten sonra kredi alan kişinin kredi alış amacına uygun faaliyetlerde ya da daha riskli faaliyetlerde bulunup bulunmadığı bilgisinin, kredi ödünç veren kişi tarafından elde edilememesi durumunun yarattığı sorunları ifade eder. Finansal piyasalardaki bu tür tehlikeler kredi ödünç verenle, kredi ödünç alan arasındaki bilgi akışını sağlayan finansal aracı kurumları oldukça önemli kılmaktadır. Bilindiği gibi, bilgi edinmenin maliyeti oldukça yüksektir. Bu durum, özellikle bilgi edinme maliyeti büyük ölçekli firmalardan daha yüksek olan küçük ve orta ölçekli firmaları, fon sağlama konusunda finansal aracılara bağımlı hale getirmektedir. Finansal aracı kurumların, bahsi geçen işlemin kredi sağlamak olması sebebiyle bankalardan ibaret olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, finansal piyasalardaki asimetrik bilgi akışı, para politikalarını reel sektöre aktarmakta rol oynayan başka bir unsur olarak görülmekte; bu aktarım şeklinin parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalını oluşturduğu düşünülmektedir. Bu görüşle birlikte faiz oranları kanalında varsayılan para ve

tahvilden oluşan iki varlıklı sistem kredi kanalının eklenmesiyle para tahvil ve kredilerde oluşan üç varlıklı bir yapıya dönüşmüştür. Böylece asimetrik bilgi akışı kaynaklı kredi kanalı, tahvil ve kredi arasındaki farkı ortaya koyarak, banka kredilerine gerekli önemin verimesini sağlar (Bernanke ve Gertler, 1995; Gür, 2003).

Para politikalarıyla reel üretim arasında bağlantıyı sağlayan kredi kanalının, aynı zamanda para politikalarının etkilerini hızlandırıcı bir etkisinin de olduğu düşünülmektedir. Örneğin, daraltıcı bir para politikası sonucu harcama ve yatırımlarını kısmak zorunda kalan firmalar bu gibi durumlarda borçlanmak isteyeceklerdir. Fakat daraltıcı para politikası sonucu artan borçlanma maliyetleri firmaların kredi alabilme yeteneklerini düşürecek, normalde edinebildikleri kredileri de artık elde edemeyeceklerdir. Sonuç olarak, kredi kanalının etkisiyle, ekonomideki yavaşlama hızlanacaktır (Gür, 2003).

Kredi kanalı, iki ayrı kanal üzerinden işlemektedir. Bunlar banka kredileri kanalı ve bilanço kanalıdır. Banka kredi kanalı, para otoritesinin uyguladığı para politikası sonucu bankaların kredi verme isteklerinin değişmesi yoluyla işler. Bilanço kanalı ise, para politikalarının firmaların mali tablolarında yarattığı değişikliklerden dolayı kredi edinebilme yeteneklerinin değişmesi yoluyla işler (Bernanke ve Gertler, 1995).

Kredi kanalı ile ilgili bilinen en iyi model Bernanke ve Blinder (1988)'dir. Bu modele göre, kredi kanalının çalışması için bazı varsayımların geçerli olması gerekmektedir. Bu varsayımlardan en önemlilerinden biri, banka kredisi ve menkul kıymetlerin firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmaması, diğeri ise bankaların kredi arzının para politikalarından etkilenebilir olmasıdır. Bu varsayımların yanı sıra, finansal sistem içerisinde bankaların ağırlığı, bankaların aktif ve pasif yapıları, uygulanan risk kısıtlayıcı düzenlemeler de kanalın işleyişini etkilemektedir. Ayrıca, faiz oranı kanalında olduğu gibi fiyatların mükemmel uyumlu olmadığı yani katı olduğu varsayılmaktadır (İnan, 2001).

4.5. Kredi Kanalınnın Varsayımları

4.5.1. Banka Kredileri ve Menkul Kıymetlerin Firma Finansmanı

Açısından Mükemmel İkame Mallar Olmaması

Kredi kanalının çalışması için, firmalar tarafından hanehalklarına ihraç edilen menkul kıymetler ve bankalarca kullanılan krediler firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmamalıdır. Bu iki varlığın birbirine mükemmel ikame finansman araçları olabilmesi için tüm özelliklerinin benzeşmesi gerekmektedir. Benzeşmeyen bir tek özellik bu iki varlığı birbirinden ayırt etmek için yeterli olacaktır. Bu iki finansal aracı birbirinden ayıran en önemli özellik taşıdıkları riskin farklı olmasıdır (İnan, 2001; Bernanke ve Gertler, 1995)

Bir firmanın borçlanma ihtiyacının karşılamak amacıyla hanehalkına sattığı bir menkul kıymetin taşıdığı riskin belirlenmesi hanehalkı için oldukça önemlidir. Hanehalkının, menkul kıymeti satın alma kararını verebilmesi için riskin belirlenmesi gerekmektedir. Bu sebepten hanehalkının firmanın mali durumunu araştırması ve borçlanma süresince takip etmesi gerekmektedir. Açıktır ki bu araştırma ve denetimlerin maliyeti hanehalkı için oldukça yüksektir. Hatta bu maliyetler hanehalkının menkul kıymet satın alarak yaptığı yatırımın karından daha yüksek olabilir. Aynı şekilde firmalarında borçlanabilmek için hanehalkının güvenini kazanmaları gerekmektedir. Bu güvenin kazanılması için firmaların özel bir çaba göstermesi gerekmektedir (İnan, 2001; Bernanke ve Gertler, 1995).

Menkul kıymet ihracı sırasında hem hanehalkı hem de firmaların karşılaştığı bu problemlerin aşılması için her iki tarafında bir aracıya ihtiyacı vardır. Finansal sistem içerisinde bu araçlar, finansal aracı kurumlar, çoğunlukla bankalardır. Bankaların yatırım yapmak isteyen tasarruf sahiplerinden topladığı mevduatları, borçlanma ihtiyacı olan firmalara kredi olarak kullanması hanehalkı ve firmalar arasındaki asimetrik bilgi sorunlarını ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda, hem borç veren hem borç alan için banka kredileri ve menkul kıymetlerin firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmadığı söylenebilir (İnan, 2001; İşcan, 2007; Gür, 2003).

Bu varsayımın sağlandığı durumlarda firma ve tasarruf sahipleri banka bağımlı olmakta, bankalar finansal sistem içerisinde gerekli rolü oynayabilmektedir.

Bu da banka kredisi kanalının çalışması için gerekli ortamın sağlanması için önemlidir.

Kredi kanalının bu varsayımını daha iyi anlayabilmek için kredi arzını azaltan bir para politikasının etkileri incelenebilir. Para otoriteleri, banka kredilerini, bankaların kullandırılabilir fon miktarı ve fon maliyetlerini değiştirerek etkiler. Kredi faizlerinin serbestçe belirlendiği ekonomilerde kullandırılabilir fon miktarı para otoritelerin kredi kanalı üzerinden reel ekonomiyi etkilediği yegane unsurdur. Para otoriteleri kullandırılabilir fon miktarını zorunlu karşılık oranlarını değiştirerek etkiler. Bu bilgiler ışığında, para otoritelerin karşılık oranlarını yükselterek bankaların kullandırılabilir fon miktarını yani kredi arzını düşürdüğünü varsayalım. Azalan kredi arzının reel ekonomiyi daraltıcı bir etki göstermesi beklenir. Fakat bu varsayımda belirtildiğinin tersine banka kredileri ve menkul kıymetler firma finansmanı açısından mükemmel ikame varlıklar ise, firmalar finansman ihtiyaçlarını menkul kıymet ihracıyla karşılayacak, bankaların kredi arzlarının azalmasından etkilenmeyeceklerdir. Firmalar, bu şekilde borçlanma ihtiyaçlarını karşılayacak, tüketim ve yatırım harcamalarında bir kısıntıya gitmeyeceklerdir. Bunun sonucu olarakta, reel ekonomide kredi kanalının çalışmasından kaynaklanan bir etki görülmeyecektir. Oysaki uygulanan bu para politikası sonucu, bankaların firmalara daha az kredi arz etmesi nedeniyle, yeterli finansman kaynağı bulamayan firmaların tüketim ve yatırım harcamalarında gerçekleşen düşüşün, reel ekonomiyi yavaşlatan bir etki göstermesi beklenmektedir.

4.5.2. Bankaların Kredi Arzının Para Politikalarından Etkilenebilir Olması

Önceden de belirtildiği üzere para otoriteleri, bankaların kullandırılabilir fon miktarını ve fon maliyetlerini değiştirerek kredi kanalının çalışmasını ve reel ekonominin uygulanan politikadan etkilenmesini sağlar. Kredi faiz oranlarının bankalarca serbest olarak belirlendiği bir ekonomide kullandırılabilir fon miktarı yani kredi arzı, para otoriteleri tarafından kullanılan en önemli araç haline gelmektedir. Para otoriteleri, kredi arzını zorunlu karşılık oranlarını değiştirerek etkiledikleri için aslında bu politika büyük oranda bankaların mevduat miktarına bağlıdır. Yani zorunlu karşılık oranları mevduatlar üzerinden kredi arzını etkilemektedir. Mevduatın önemli bir büyüklük olduğu finansal sistemlerde zorunlu karşılık

oranlarındaki değişiklikler reel ekonomiyi daha fazla etkiler. Bu durumda, finansal sistem içerisinde mevduatın miktarı arttıkça kredi kanalının para politikalarının etkilerini reel ekonomiye aktarım gücünü arttığı söylenebilir. Bu varsayımın gerçeliliği, mevduatın ekonomi içerisindeki niteliği ve miktarına, bankaların aktif-pasif yapılarına ve portföy tercihlerine bağlı olduğundan, varsayımın geçerliliğiyle ilgili bilgi vericek üç unsurunu incelemek yararlı olacaktır. Bu unsurların ilki, bankaların finansal araçlar içerisindeki büyüklüğü, ikincisi bankaların aktiflerindeki kredi ve menkul kıymet stoklarının oranları ve sonuncusu bankaların mevduat dışı kaynak toplama yetenekleridir (İnan, 2001; Bernanke ve Gertler, 1995; Gür, 2003).

4.5.2.1. Bankaların Finansal Araçlar İçerisindeki Büyüklüğü

İncelenen ilk unsur, bankaların finansal araçlar içerisindeki büyüklüğüdür. Kredi kanalının çalışmasında ekonomideki toplam mevduat miktarının önemli olduğunu belirtilmişti. Mevduat toplama yetkisi olan kuruluşların bankalar olduğu düşünülürse finansal araçlar içerisinde bankaların payı arttıkça toplam mevduatında arttığı söylenebilir. Banka dışı finansal araçların payı yükseldikçe mevduat dışı kaynakların da oranı artar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, finansal araçların payları değerlendirilirken aracı kurum sayısı içerisindeki payların değil, finansal sistemin toplam aktifleri içerisindeki payların değerlendiriliyor olmasıdır (İnan, 2001).

4.5.2.2. Bankaların Rezervlerdeki Değişikliklere Kredilerden Ziyade Menkul Kıymetlerin Miktarını Değiştirerek Tepki Vermesi

Bankaların kredi arzının para politikalarından etkilenebilir olması varsayımının ikinci unsuru, bankaların rezervlerdeki değişikliklere kredilerden ziyade menkul kıymetlerin miktarını değiştirerek tepki vermesidir. Bu unsurun incelenmesi için, para otoritelerin zorunlu karşılık oranlarını arttırarak bankaların likidite ihtiyaçlarının artmasına sebep olduklarını varsayalım. Bu gibi bir durumda bankalar doğan likidite ihtiyaçlarını kullandıkları kredileri azaltarak karşılarsa (4.5.2.) varsayımının sağladığı yani, uygulanan para politikasının kredi arzını etkilediği söylenebilir. Fakat eğer bankalar likidite ihtiyaçlarını menkul değer stoklarını azaltarak karşılarsa kredi arzı para politikasından etkilenmez. Böyle bir durumun gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak için kesin kanıtlar bulunamasa da bankaların menkul değer stoğunun aktifleri içerisindeki oranı ve diğer varlıkların

taşıdıkları riskler, bankaların olası davranışları hakkında fikir vermektedir. Bankanın likidite ihtiyaçlarını menkul değer stoğuyla karşılayabilmesi için menkul kıymet stoğunun aktifleri içerisindeki oranının likidite ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde olması gerekmektedir. Ayrıca, menkul kıymet dışındaki diğer aktiflerin taşıdıkları risk düzeyleri de bankanın likidite ihtiyacını karşılayacağı aktifi seçmesinde etkilidir. Bankaların, likidite ihtiyaçlarını karşılayabilecek oranda menkul kıymet stoğu sahip olmaları ve aktiflerin taşıdıkları riskler nedeniyle de bu varlıkları ihtiyaçlarını karşılamak için uygun bulmaları durumunda, likidite ihtiyaçları menkul değer stoğuyla karşılanır ve kredi arzı sabit kalır. Bu durumda kredi arzı uygulanan para politikasından etkilenmez, kredi kanalının işleyişi zayıflar (İnan, 2001; Bernanke ve Gertler, 1995).

4.5.2.3. Bankaların Mevduat Dışı Kaynak Toplama Yetenekleri

(4.5.2.) varsayımının incelenecek üçüncü unsuru bankaların mevduat dışı kaynak toplama yetenekleridir. Para otoritelerinin zorunlu karşılık oranlarını kullanarak uygulayacağı politikalar mevduat dışı kaynakları etkilemeyecektir. Ekonomide mevduat dışı kaynakların büyüklüğü, zorunlu karşılık oranları kullanılarak mevduat üzerinden kredi arzının kontrol edildiği kredi kanalının etkinliğini azaltmaktadır. Sonuç olarak, bankaların mevduat dışı kaynak toplama yetenekleri arttıkça kredi kanalının işleyişi zorlaşmaktadır (İnan, 2001; Bernanke ve Gertler, 1995).

4.5.3. Risk Tabanlı Sermaye Gerekliliğinin Varlığı

Günümüzde bankalar, aldıkları risk düzeylerinin kontrol altında tutulması için bir çok kısıtlamaya tabi tutulur. Bu kısıtlamalardan kredilerle ilgili olan en önemli kısıtlama risk tabanlı sermaye yeterliliği gerekliliğidir. Bu kısıtlamaya göre, bir bankanın kullandığı kredileri arttırabilmesi için kredinin taşıdığı riske bağlı olarak hesaplanan belli bir oranda, sermayesini de arttırması gerekmektedir. Kısıtlama, bankaların üstlenebilecekleri risk düzeyini, dolayısıyla kullandırabilecekleri kredi miktarını sınırlandırmaktadır. Sonuç olarak, risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosunun, kredi miktarını kısıtlaması nedeniyle aktarım mekanizmasının etkinliğini azalttığı düşünülmektedir. Fakat bankaların üstlendiği risk düzeyini kontrol altında tutmak, yüksek risk taşıyan kredilerin kullandırılması sonucu oluşacak zararların engellemesi açısından önemli bir uygulamadır. Bu bağlamda, sorunlu kredilerin

ekonomide yarattığı dalgalanmaların önlenmesi açısından risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosunun ekonomi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu da düşünülebilir (İnan, 2001).

4.5.4. Mükemmel Uyumlu Olmayan Bir Fiyat Mekanizması

Mükemmel uyumlu olmayan bir fiyat mekanizmasının varlığı, yani fiyatların katılığı varsayımının, faiz oranı kanalının işleyişi içinde geçerli olması gerektiği daha önce belirtilmişti. Aynı varsayımın gerçekliği kredi kanalının çalışması için de önem taşımaktadır.

Bu varsayımına göre, daraltıcı bir para politikası sonucu kredi ve mevduat faizleri eş anlı olarak yükselirse kredi hacmi değişmez kredi kanalı çalışmaz. Parasal bir daralmada kredi faizleri mevduat faizlerinden önce yükselmelidir ki bankalar artan likidite ihtiyaçlarını kredi hacimlerini daraltarak karşılasınlar. Kredi ve mevduat faizlerinin eş anlı yükseldiği bir durumda bankalar likidite ihtiyaçlarını yüksek mevduat faizleri sebebiyle artan mevduatlarını kullanarak karşılayabilirler. Bu durumda kredi hacimleri değişmez dolayısıyla kredi kanalı çalışmaz. Ayrıca, firmaların bankalara hanehalkından daha yakın çalıştığı bir finansal sistemde, kredi faizlerinin para politikalarına mevduat faizlerinden daha önce tepki vermesi beklenir (İnan, 2001; Gür, 2003).

4.6. Kredi Kanalının İşleyişi

4.6.1. Banka Kredi Kanalı

Banka kredi kanalının, para otoritesinin uyguladığı para politikası sonucu bankaların kredi verme isteklerinin değişmesi yoluyla işleyen kredi kanalı olduğu daha önce belirtilmişti. Kredi kanalının tüm varsayımların sağlandığı bir finansal sistemde banka kredi kanalı, kredi hacmindeki değişimler yoluyla reel ekonomiyi etkiler.

Banka kredi kanalının, işleyişini analiz etmek için, para otoritelerinin daraltıcı bir para politikası uyguladığı varsayılın. Daraltıcı para politikasıyla para arzında bir düşüş yaşanacaktır. Rezervlerdeki bu düşüş bankaların likidite ihtiyaçlarını arttıracak, eğer bankalar likidite ihtiyaçlarını zorunlu karşılık oranlarından etkilenmeyen mevduat dışı kaynaklar toplayarak ya da kredi yerine menkul değer

stoğunu azaltarak karşılamıyorsa, uygulanan bu para politikası sonucu kredi hacminde düşüş gerçekleşecektir. (4.4.1.1) varsayımında belirtildiği gibi, firma finansmanı açısından kredi ve menkul kıymetlerim mükemmel ikame mallar olmaması durumunda, firmalar daralan kredi hacmi nedeniyle artan finansman ihtiyaçlarını menkul kıymet ihraç ederek karşılayamayacaklardır. Bu durum firmaların finansal bir darboğaza girmelerine neden olacak; nihayetinde firmalar tüketim ve yatırım harcamalarında kısıntıya gideceklerdir. Tüketim ve yatırım harcamalarının düşmesi de üretimi azaltacaktır. Sonuç olarak, kredi hacmindeki düşüş ekonomide tüketim ve yatırım harcamalarını düşürerek reel ekonomide yavaşlamaya neden olacaktır. Bu sürecin işleyişinden de anlaşılacağı gibi banka kredi kanalında uygulanan para politikası faiz oranlarını değil doğrudan kredileri etkilemektedir (Bernanke ve Gertler, 1995).

4.6.2. Bilanço Kanalı

Bilanço kanalının ise, para politikalarının, firmaların mali tablolarından yarattığı değişikliklerden dolayı, kredi edinebilme yeteneklerinin değişmesi yoluyla işleyen kredi kanalı olduğu daha önce belirtilmişti. Kredi kanalının tüm varsayımların sağlandığı bir finansal sistemde bilanço kanalı, firmaların bilançolarında yaşanan değişikliklerin krediler yoluyla ekonomiye aktarılmasını sağlar.

Bilanço kanalının işleyişini incelemek için, para otoritelerinin genişletici bir para politikası izlediği varsayalım. Genişletici para politikası sonucu artan para arzı, bireylerin tüketim harcamalarının artmasına neden olacaktır. Artan tüketim harcamaları içerisinde hisse senedi harcamaları da bulunmaktadır. Ayrıca, artan para arzı sebebiyle düşen faiz oranları mevduata talebi düşürecek, hisse senetlerini mevduat karşısında daha değerli kılacaktır. Böylece, hem bireylerin hisse senedi harcamalarının artması, hem de mevduat karşısında hisse senedinin değerinin artması, hisse senetlerine talebi, dolayısıyla fiyatlarını arttıracaktır. Buraya kadar açıklanan işleyiş daha önce açıklanan varlık fiyatları kanalının işleyiş süreciyle aynıdır. Bu aşamadan sonra bilanço kanalı işlemeye başlayacaktır. Hisse senetlerinin fiyatları yükselen firmaların, piyasa değerleri artacak bilançoları iyileşecektir. Piyasa değerleri artan ve bilançoları iyileşen firmaların tersten seçim ve ahlaki tehlike sorunları azalacağından kredi alma yetenekleri artacak dolayısıyla yatırım

harcamaları artacaktır. Yatırım harcamalarındaki artış ise reel ekonomiye canlanma ve üretimde artışa olarak yansımaktadır. Görüldüğü gibi para politikalarının, firmaların mali tablolarında yarattığı değişiklikler doğrudan kredileri etkilemekte, kredi kanalı da bu etkiyi reel ekonomiye yansıtmaktadır (Bernanke ve Gertler, 1995).

BÖLÜM 5

TÜRKİYE'DE KREDİ KANALININ İŞLEYİŞİ VE AKSAKLIKLARI

5.1. Kredi Kanalının Varsayımlarının Türkiye Finansal Sistemi Açısından

İncelenmesi

Türkiye'de kredi kanalının işleyişini anlayabilmek amacıyla, kredi kanalının çalışması için geçerli olması gereken varsayımların, Türkiye finansal sistemi içinde sağlanıp sağlanmadığı incelenmelidir.

5.1.1. Banka Kredileri ve Menkul Kıymetlerin Firma Finansmanı Açısından Mükemmel İkame Mallar Olmaması

Daha öncede belirtildiği gibi bu varsayımın sağlanması para politikalarının krediler üzerinden reel ekonomiyi etkileyebilmesi açısından oldukça önemlidir. Nitekim, bu varsayımın sağlanmadığı bir durumda herhangi bir para politikası sonucu değişen kredi arzı firmaların finansman kaynağı elde edilebilme yetenekleri değiştirmez; dolayısıyla firmaların yatırım ve tüketimleri değişmez. Bu varsayımda, firmaların finansman elde edilebilme yeteneklerinin değişmemesinden kasıt değişen para politikası sonucu azalan kredi elde etme imkanlarını menkul kıymet ihraç ederek karşılamalarıdır.

Bu varsayımın Türkiye için geçerliliğini anlayabilmek için 1990-2006 yıllarına ait reel sektörde faaliyet gösteren tüm firmaların finansman tercihleri tablosu incelenebilir.

Tablo 5.1. Firmaların Finansman Tercihleri (%)

Finansman Biçimi	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1.Mali Borçlar	28,3	29,7	27,8	31,8	27,7	24,2	16,3	17,1	19,7
a.Banka Kredileri	23,5	25,1	24,0	27,2	22	18,3	13,6	14,6	16,7
b.Diğer	4,7	4,6	3,8	4,6	5,7	5,9	2,7	2,5	3,0
2.Ticari Borçlar	15,5	17,2	16,6	16,9	15,9	15,5	13,8	14,8	14,7
3.Özkaynaklar	33,8	30,6	33,4	28,5	35,4	39,9	52,0	50,8	49,2
4.Diğer	22,2	22,5	22,2	22,8	21,0	20,4	17,9	17,3	14,4
PASİF	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TCMB, Süreli Yayınlar (Sektör Bilançoları)

Reel sektördeki gelişmeleri izlemek ve ekonominin genel gidişini yansıtacak veriler üretmek amacıyla, Merkez Bankası Bilanço Merkezi, firma mali tabloları ile kimlik bilgilerinden yararlanarak "Sektör Bilançoları" isimli yayınlara kullanıma sunmaktadır. Tablo 5.1, Merkez Bankası'nın sektör bilançoları veri tabanından elde edilmiştir. Tabloda mali borçlar kalemi, banka kredileri ve diğer kalemlerden oluşmaktadır. Mali Borçlar içerisindeki diğer kalemi, firmaların borçlanma ihtiyaçlarını karşılamak için çıkardıkları menkul kıymetleri içermektedir. Öte yandan, ticari borçlar kalemi, firmaların kendi aralarında vadeli alım-satım işlemleri sonucu elde ettikleri finansman kaynaklarını ifade etmektedir. Finansman biçimleri içerisindeki 4. kalem olan diğer kalemi ise, alınan avanslar, ödenecek vergi ve yükümlülükler, borç ve gider karşılıkları, personel, ortak ve iştiraklere borçlar gibi borçları içermektedir. Tablo 5.1 incelendiğinde, firmaların mali borçları içerisinde banka kredilerinin, %13 ile %27 arasında değiştiğini; diğer kalemi içerisindeki menkul kıymetlerin ise, %3 ile %6 arasında değiştiği görülmektedir. Bu verilerle, firmaların mali borçları arasında banka kredilerinin ağırlıkta olduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan, %15 civarında seyreden ticari borçlar da firma finansmanı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Özkaynaklar ise, firmaların en önemli finansman biçimi olarak gözükmektedir. Buna sebep, olarak Türkiye'deki firmaların ağırlıklı olarak aile yönetiminde geleneksel davranışlar gösteren şirketler olmasını ve finansal sisteme duyulan güvensizliği gösterebiliriz (Güven, 2002).

Varsayımın ilgilendiği, banka kredisi ve menkul kıymetlerin mükemmel ikame olup olmadığı durumunu daha yakından incelemek için mali borçlar içerisinde banka kredisi ve menkul kıymetlerin paylarına bakılabilir.

Tablo 5.2. Mali Borçların Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Banka Kredileri	83,0	84,5	86,3	85,5	79,4	75,6	83,4	85,4	84,8
Diğer	17,0	15,5	13,7	14,5	20,6	24,4	16,6	14,6	15,2
Mali Borçlar	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TCMB, Süreli Yayınlar (Sektör Bilançoları)

Tablo 5.2 yardımıyla reel sektörde faaliyet gösteren tüm firmaların mali borçlarının dağılımı incelendiğinde, ağırlığın banka kredilerine ait olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de 1990-2006 yılı firma finansman tercihleri incelendiğinde, kredi kanalının (5.1.1) varsayımının Türkiye finansal sistemi için sağlandığı söylenebilir. Bu yıllar içerisinde, banka kredileri ve menkul kıymetlerin firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmadığı açıktır. Firmalar ağırlıklı olarak banka kredilerini menkul kıymetlere tercih etmektedir. Türkiye’de bu yapının sebebi, asimetrik bilgi akışının yarattığı sorunlarla açıklanabilir. Ülkemizde hanehalkı, firmalara tek tek borç verebilecek kadar firmalar hakkında bilgi sahibi değildir. Ayrıca bu bilgiye sahip olabilecek imkanları da yoktur. Aynı şekilde, firmalar da bir finansal aracı olmadan hanehalkına menkul kıymet ihraç edebilecek olanaklara sahip değildirler. Bu sebeplerden, Türkiye’de firma finansmanı büyük ölçüde bankalar aracılığıyla gerçekleşmekte, menkul kıymet ihracını çoğunlukla banka bağımlı olmayan büyük firmalar gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak, kredi kanalının (5.1.1) varsayımının Türkiye için geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.2. Bankaların Kredi Arzının Para Politikalarından Etkilenebilir Olması

Para otoritelerinin özellikle zorunlu karşılıkları kullanarak mevduat yoluyla kredi hacmini etkilediği daha önce belirtilmişti. Bu varsayım gereği finansal sistem içerisinde mevduat dışı kaynakların payı yükseldikçe kredi kanalının işleyişi zayıflamaktadır. Bu bağlamda, ekonomi içerisinde mevduatın miktarı ve niteliğini anlayabilmek için üç unsurun incelenebileceği belirtilmişti. Bankaların finansal

aracilar içerisindeki büyüklüğü, bankaların rezervlerdeki değişikliklere kredilerden ziyade menkul kıymetlerin miktarını değiştirerek tepki vermesi ve bankaların mevduat dışı kaynak toplama yeteneklerinden oluşan bu üç unsur Türkiye için incelenecektir.

5.1.2.1. Bankaların Finansal Araçlar İçerisindeki Büyüklüğü

Birinci unsur olan, bankaların finansal araçlar içerisindeki büyüklüğünün incelenmesinin sebebi, finansal sistemdeki mevduat miktarı hakkında fikir sahibi olabilmektir. Varsayım gereğince kredi kanalının etkin çalışabilmesi için, banka dışı finansal varlıkların büyüklüğü, mevduat dışı finansal kaynakların büyüklüğüne işaret olduğu için, bankaların finansal sistem içerisindeki oranının yüksek olması gerekmektedir. Bu durumu incelerken finansal araçların paylarını kurum sayılarına göre değil finansal aktiflere göre incelemek daha doğru sonuçlar verecektir. Bu amaçla, Türkiye Bankalar Birliği'nin "Türkiye'de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi" raporundaki finansal kurumların aktiflerinin dağılımını gösteren 1990-2005 yıllarına ait verileri incelenebilir.

Tablo 5.3. Finansal Sistemin Aktif Büyüklüğünün Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bankalar	87,8	85,4	87,3	86,4	93,0	92,1	92,4	91,5
Banka Dışı Finansal Kurumlar	12,2	14,6	12,7	13,6	7,0	7,9	7,6	8,5
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB, Türkiye'de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi, Mart 2005; Türk Mali Sisteminin Ekonomik Göstergeleri

Tablo 5.3 incelendiğinde, Türkiye'de finansal sektörün aktif büyüklüğünün büyük bir kısmını bankaların aktiflerinin oluşturduğu görülmektedir. Finansal sektörün aktiflerinin ortalama %90'nını bankaların aktifleri oluşturmaktadır. Sonuç olarak, bankaların finansal araçlar içerisindeki yüksek payına bağlı olarak, finansal kaynaklar içerisinde mevduatların önemli bir yer tuttuğunu söylenebilir. Öyleyse, (5.1.2) varsayımın geçerliliği açısından incelediğimiz birinci durumun Türkiye için sağlandığını söylemek mümkündür.

5.1.2.2. Bankaların Rezervlerdeki Değişikliklere Kredilerden Ziyade Menkul Kıymetlerin Miktarını Değiştirerek Tepki Vermesi

İkinci unsur olan, bankaların rezervlerdeki değişikliklere kredilerden ziyade menkul kıymetlerin miktarını değiştirerek tepki vermesi durumunun incelenmesinin sebebi, bankaların aktif yapılarının para otoritelerinin kredi hacmini etkileyebilirliği üzerindeki etkisi görmektir. Varsayım gereği, kredi kanalının etkin olarak çalışabilmesi için bankaların likidite ihtiyaçlarını krediler yerine menkul kıymetlerle karşılamaması gerekmektedir. Bu durum ise, bankaların yeterince menkul kıymet stoğuna sahip olmamasıyla gerçekleşir. Türkiye için bu durumun gerçeli olup olmadığını analiz etmek için, Hazine Müsteşarlığı'nın "Aylık Ekonomik Göstergeler" raporundan alınan "Bankacılık Sektörü Toplulaştırılmış Bilançosu" verileri incelenebilir.

Tablo 5.4. Bankaların Aktif Kalemlerinin Toplam Aktifler İçindeki Payları (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Nakit ve Nakit Benzeri Alacaklar	22,8	26,8	12,1	18,4	13,5	11,6	10,7	11,9	12,6
Menkul Değerler	10,0	10,5	20,0	38,9	40,5	42,8	40,4	35,2	31,8
Krediler	47,0	42,5	32,8	18,7	23,0	26,5	32,4	38,4	43,8
Diğer	20,2	20,2	35,1	24,0	23,0	19,1	16,5	14,5	11,8
Toplam Aktifler	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2008, Mali Piyasalar; TBB, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Tablo 5.4 incelendiğinde, Türkiye'de 1990-2006 yılları arası, bankaların kredi ve menkul değerlerinin, toplam aktifleri içerisinde hemen hemen eşit paylara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de bankaların likidite sıkışıklığı yaşadığı dönemlerde ihtiyaçlarını menkul değerleriyle karşılabilecek imkana sahip olduklarını gösterir. Fakat bankanın likidite ihtiyaçlarını karşılariken seçeceği aktifte, aktiflerin taşıdıkları risk düzeylerinde önem taşıdığını unutmamak gerekir. Ayrıca, bankaların kısa vadede likidite temini için Interbank piyasası, repo v.b araçları kullanması da olasıdır. Bu nedenle, Türkiye'de, kredi kanalının işleyişini zayıflatacağı düşünülen "bankaların yeterli oranda menkul kıymet stoğu bulundurması" durumu varolsa bile, bankalar likidite sıkışıklıklarına piyasa koşulları ve imkanları dahilinde farklı tepkiler verebilir. Sonuç olarak, (5.1.2.) varsayımının

ikinci unsurunun, Türkiye için sağlanıp sağlanmadığı konusunda kesin bir yargıya varmak yanıltıcı olacaktır.

5.1.2.3. Bankaların Mevduat Dışı Kaynak Toplama Yetenekleri

Üçüncü unsur olan, bankaların mevduat dışı kaynak toplama yeteneklerinin incelenmesinin sebebi, mevduat dışı kaynakların büyüklüğünün, zorunlu karşılık oranları kullanılarak uygulanan para politikalarının etkinliğini azaltacağına düşünülmesidir. Varsayım gereği kredi kanalının etkin olarak çalışabilmesi için finansal sistem içerisinde mevduat dışı kaynakların oranının düşük olması gerekmektedir. Türkiye için bu durumun gerçeli olup olmadığını analiz etmek için Hazine Müsteşarlığı'nın "Aylık Ekonomik Göstergeler" raporundan alınan "Bankacılık Sektörü Toplaştırılmış Bilançosu" verileri incelenebilir.

Tablo 5.5. Bankaların Pasif Yapısı (%)

	Mevduat	Mevduat Dışı Kaynaklar	Toplam Pasifler
1990	56,2	43,8	100
1995	65,1	34,9	100
2000	66,0	44,0	100
2001	61,2	38,2	100
2002	64,9	35,1	100
2003	62,2	37,8	100
2004	62,3	37,7	100
2005	61,8	38,2	100
2006	61,6	38,4	100

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2008, Mali Piyasalar; TBB, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Tablo 5.5 incelendiğinde, Türkiye'deki bankaların mevduat dışı kaynak toplama yeteneklerinin düşük olduğunu söylenebilir. Nitekim mevduatların pasifler içerisindeki payı %60'lar civarında seyretmektedir. Bu durumda, Türkiye'de zorunlu karşılık oranları kullanılarak uygulanan politikaların etkili olması için uygun bir yapı olduğu söylenebilir. Öyleyse, (5.1.2) varsayımıyla ilgili üçüncü unsurun, ülkemiz için sağlandığı sonucuna varabiliriz.

5.1.3. Risk Tabanlı Sermaye Yeterliliğinin Varlığı

Bu varsayıma göre, risk tabanlı kısıtlar bankaların portföy tercihlerini etkilemektedir. Bu kısıtlar, bankaların kredi arzlarını sınırladığı için kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkilemektedirler. Türkiye’de, 1989’den bu yana Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından belirlenen sermaye yeterliliği oranı uygulanmaktadır (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005).

Uluslararası Ödeme Bankası (BIS), 1930 yılında İsviçre’nin Basel şehrinde kurulan uluslararası bir finans kuruluşudur. Temel olarak, uluslararası bankalar, yerel bankalar ve yerel otoritelerle çalışarak, onların da görüş ve önerileri doğrultusunda, bankacılık sektörü için ortak standartların belirlenmesi, uygulanması ve test edilmesini amaçlamaktadır. 1974 yılı sonunda, Uluslararası Ödemeler Bankası nezdinde “Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi” adında bir komite oluşturulmuştur. Basel Komitesi olarak bilinen bu komite, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üretmek bunları tartışmaya açabilmektedir. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımaktadır; ancak, düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda dışlanmaktadır. 1988 yılında bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek amacıyla Basel Bankacılık Denetim Komitesi Tarafından Basel-I uzlaşısı yayınlanmıştır. Bu uzlaşısı ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Basel-I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005). Basel-I uzlaşısındaki sermaye yeterliliği tanımı:

$$\%8 \leq \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar} + \text{Gayrinakdi Krediler} + \text{Yükümlülükler}}$$

şeklinde. Sermaye yeterliliği rasyosunda tanımlanan özkaynaklar, ana sermaye (ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar), katkı sermaye (karşılıklar, rezervler, fonlar), üçüncü kuşak sermaye (sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler) kalemlerinin toplamından, sermayeden indirilen değerler (aktiflestirilmiş giderler, mali istirakler) kaleminin çıkartılmasıyla bulunur. Risk ağırlıklı varlıklar ve

gayrinakdi krediler ve yükümlülükler ise teminatlarına göre içerdikleri risk ağırlıklarıyla (%0, %20, %50, %100) çarpılarak denkleme eklenmektedir. 31.01.2002 tarihinde, 24657 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” yönetmeliğine göre, risk ağırlık gruplarına örnekler verilecek olursa: %0 risk ağırlıklı aktifler grubunda nakit karşılığı olan nakdi krediler, Hazinece çıkarılan menkul kıymet karşılığı verilen nakdi krediler, hazine bonoları, devlet iç borçlanma tahvilleri, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresi tarafından çıkarılan gelir ortaklığı senetleri; %20 risk ağırlıklı aktifler grubunda, Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların ya da OECD ülkeleri bankalarının mukabil kefaletlerine dayanılarak verilen nakdi krediler, OECD ülkeleri bankalarınca veya bu bankaların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler teminat alınarak verilen nakdi krediler; %50 risk ağırlıklı aktifler grubunda, ikamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin veya belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği karşılığı verilen nakdi krediler; %100 risk ağırlıklı aktifler grubunda, açık (teminatsız) krediler bulunmaktadır.

1988 yılında kabul edilen Basel-I standartlarını, Türkiye’de bu tarihte imzalamış ve kabul etmiştir. Ancak, Türkiye bu standartları, kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye, sermaye yeterlilik rasyosu olarak, 1989 yılında %5’i, 1990 yılında %6’yı, 1991 yılında %7’yi, 1998 yılında %8’i uygulamıştır (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005).

1980’li yıllarda en önemli bankacılık riski olarak görülen kredi riski, Basel-I standartlarını temelini oluşturmuştur. Ancak takip eden yıllarda, Basel-I standardı sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığının düşük olması ve farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından eleştirilere maruz kalmıştır. Finansal piyasalardaki faiz oranları, döviz kurlarındaki dalgalanmalar, çok sayıda ABD finans kuruluşunun iflasının da gerçekleşmesiyle, 1996 yılından itibaren Amerika’da SYR (Sermaye Yeterliliği Rasyosu)’nin paydasına faiz oranı ve döviz kurlarına dayalı risklerin beraberce tanımlandığı piyasa riski için de gerekli sermaye miktarı ilave edilmeye başlanmıştır. Türkiye’de de yüksek döviz kurları ve faiz oranları dalgalanmalarına dayalı 2000 yılı krizi sonrası, BDDK bankacılık sermaye yeterliliği oranı hesaplanmasına piyasa riskinin de dahil edilmesini, 2001 yılı sonundan itibaren zorunlu hale getirmiştir. Uygulanan sermaye yeterliliği uzlaşısının (Basel-I’in), eksikliklerini gidermek ve bankaların risk

ölçümlerinin daha sağlıklı olmasını sağlamak için Basel-II standartları, 26 Haziran 2004 tarihinde yayınlanmıştır (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005). Basel-II standartlarına göre hesaplanması gereken Sermaye Yeterlilik Rasyosu:

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyon Riski}}$$

şeklindedir. Sermaye yeterliliği rasyosununun paydasında yer alan kredi riski, kısa ve orta vadeli kredilerin ya hiç ödenmemesi ya da zamanında ödenememesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı, piyasa riski faiz oranları ve döviz kurlarında değişmeler sonucunda bankanın uğrayacağı zararı, operasyon riski ise, bankaların işlemeyen iç süreçler ya da dış etkenler nedeniyle uğrayacağı zararı ifade etmektedir. Ülkemizde, Basel-II uyum çalışmaları halen devam etmektedir (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005).

Sermaye yeterliliği rasyosu hakkında verilen bu bilgiler ışığında, kredilerin hazine bonoları ve devlet iç borçlanma senetlerinden daha yüksek risk ağırlığına sahip olmasının, bankaların kullandıkları kredileri kısıtlayacağını söylemek mümkündür. Bankalar, verecekleri her yeni birim kredi için ekstra sermaye tahsis etmek zorunda kalacak, bu da kullandıkları kredileri kısıtlamalarına neden olacaktır. Sonuç olarak, Türkiye’de sermaye yeterliliği rasyosu uygulandığı için krediler kısıtlanmakta, bu da, (5.1.3) varsayımının, Türkiye için sağlanmadığını göstermektedir. Ancak sermaye yeterliliği rasyosunun ekonomik istikrarı sağlamakta ve banka iflaslarını önlemekte önemli bir düzenleme olduğunu ve ekonomi üzerinde olumlu etkiler yarattığını gözardı etmemek gerekir.

5.1.4. Mükemmel Uyumlu Olmayan Bir Fiyat Mekanizması

Bu varsayım gereğince, kredi kanalının işleyebilmesi için, bir ülkede mükemmel uyumlu olmayan bir fiyat mekanizması var olmalıdır. Daha önce belirtildiği üzere, bu varsayımın gerçeliliği faiz oranı kanalının işleyişi açısından da önemlidir.

Yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde, fiyat düzeyleri çok hızlı bir şekilde uyum sağlamaktadır (Şahinbeyoğlu, 2001). Bu sebepten, ülkemizde, fiyatların katı olmadığı düşünülebilir. Öyleyse, Türkiye’de yüksek enflasyonun fiyat düzeylerinin

hızlı bir şekilde uyum sağlamasına neden olarak, kredi kanalının işleyişini zayıflattığı sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak, kredi kanalının en önemli iki varsayımı olan; banka kredisi ve menkul kıymetlerin firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmaması ve bankaların kredi arzının para politikalarından etkilenebilir olması, varsayımlarının Türkiye finansal sistemi için geçerli olduğu ve genel olarak kredi kanalının çalışması için uygun bir yapının var olduğu düşünülebilir. Fakat bankaların toplam aktifleri içerisinde, menkul kıymet stoklarının kredi stoklarıyla hemen hemen aynı paya sahip olması ve ülkemizde uygulanan, sermaye yeterliliği rasyosunun devlet iç borçlanma senetleriyle krediler arasından yarattığı haksız rekabet, kredi kanalının işleyişini zayıflatabilecek faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

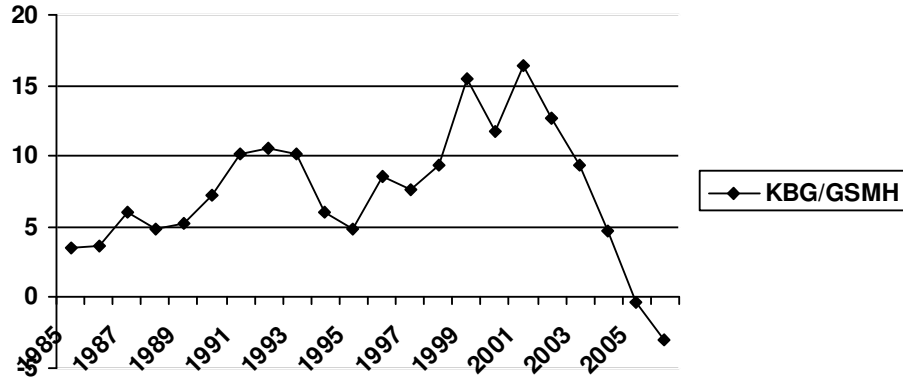
5.2. Türkiye’de Kredi Kanalının Çalışmasını Engelleyen Faktörler

5.2.1. İç Borçlanma

İç Borçlanma, kamu bütçesindeki hizmetlerin finansmanı için, hükümetlerin, ülke sınırları içinde kişi ve kurumlara ulusal para cinsinden borçlanmasıdır. İç borçlanmanın bir başka tanımı ise satın alma gücünün özel ve kamusal kesimler arasında el değiştirmesidir. 4749 sayılı “Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun”da, "Devlet İç Borcu; Hazine Müsteşarlığı tarafından yurt içinde ihraç olunan devlet iç borçlanma senetleri, Hazine’nin geçici nakit ihtiyacını karşılamak için yurt içi piyasalardan yaptığı borçlanmalar ve senede bağlı olup olmadığına bakılmaksızın Müsteşarlık tarafından üstlenilen her türlü mali yükümlülükler" olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de iç borçlanma, 1933 yılında başlamıştır. 1933-1938 yılları arasındaki dönemde, iç borçlanma daha çok demiryolu yapımı için kullanılmıştır. 1939-1945 yılları arasında ise, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle milli savunma hizmetlerinin finansmanı için iç borçlanmaya gidilmiştir. 1946-1950 döneminde, ilk defa bütçe açıklarını kapatmak amaçlı iç borçlanma yapılmıştır. 1950-1960 döneminde bütçe dengesi için istikrazlar (borç alıp verme) yapılmış, bu dönemde sayıları artan iktisadi devlet teşekkülleri, Hazine kefaletini haiz borç senetleri çıkararak yeni bir iç borç türü meydana getirmiştir. Planlı dönemde, iç borçlanma konusunda, ekonominin genel dengesinin bozulmaması için kamunun finansman

açığının uzun vadeli iç borçlanma ile karşılanacağı kabul edilmiştir. Bu dönemde, iç borçlanma kaynakları, 1965 yılında başlayan iç istikraz tahvilleri ile tarım, sanayi ve ulaştırma alanlarına yapılacak yatırımların finansmanı için çıkartılan tasarruf bonolarıdır. Tasarruf bonoları, 1972 yılında mali denge vergisine dönüştürülmüştür. 1980 sonrası finansal serbestleşme yolunda alınan ilk kararlar, 1981 tarihinde önce banka faizlerinin sonra ise tüm faizlerin serbest bırakılması ile ilgili olmuştur. Bu dönemde, serbest faiz uygulamasına geçilmesi, mevduat ve kredi faizlerini yükseltmiş, ekonomideki istikrarsızlıklar kamu kesiminin açıklarının artmasına, dolayısıyla enflasyonun yükselmesine neden olmuştur (Yeldan, 2003). Yaşanan bu gelişmeler sonucu, 1980 sonrası kaynak maliyetlerini artırmıştır. Artan kaynak maliyetleri nedeniyle kredilerin geri ödenmeme riskini artması, bankaları özel sektörün borçlanma ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaklaştırmıştır. Ayrıca kamu finansmanının yüksek getirisi ve düşük riski de, bankaların kamu finansmanına yönelmesine neden olmuştur (Gür, 2003).

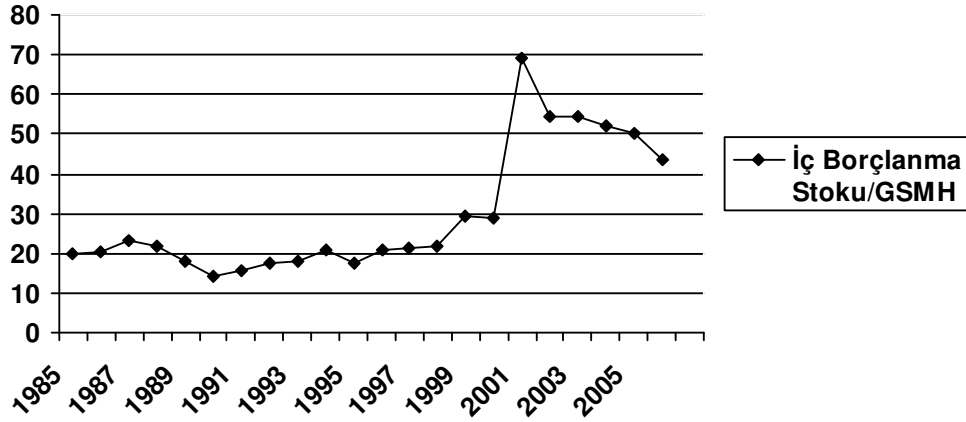

Şekil 5.1. Kamu Borçlanma Gereği'nin GSMH İçindeki Payı

Kaynak: TCMB, Evds, Kamu Kesimi Borçlanma Gereği(DPT) KBG/GSMH

Şekil 5.1'de Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin GSMH içindeki payının yıllara göre değişimi gösterilmektedir. Görüldüğü gibi, 1985 sonrası, özellikle krizlerin yaşandığı dönemlerde, kamu kesiminin borçlanma gereği artmıştır. 1994 yılında yaşanan kriz KBG/GSMH oranını %10'lara çıkarmıştır. 1999 Marmara depremi de kamu açıklarında artışa neden olmuş, oran %15,5 seviyesine yükselmiştir. Aynı şekilde 2000-2001 krizi KBG/GSMH oranını 2000 yılında %11,8, 2001 yılında %16,4 olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 krizden sonra oran, 2002 yılında %12,7, 2003 yılında %9,3 değerlerini almıştır. Kriz sonrası

KBG/GSMH oranında bir düşüş yaşandığı görülse de geçmiş yıllara göre yüksek değerler olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, son dört yılda KBG/GSMH oranında düşüş olduğu hatta 2005 ve 2006 yıllarında negatif değerler aldığı görülse de, özellikle 1990 sonrası yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle kamu kesiminin borçlanmasının mali dengeleri bozacak şekilde arttığı gözlenmektedir.

Şekil 5.2. İç Borç Stokunun Değişimi

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/yillik_stok_GNP.htm

Kamu Kesimin Borçlanma Gereği'nin, ne kadarının yurtiçi piyasalardan karşılandığının bir göstergesi olan iç borçlanma stokunun GSMH'ya oranının 1985-2006 yılları arasındaki gelişimi Şekil 5.2.'de ifade edilmiştir. Şekil 5.2.'de görüldüğü gibi, 1985 sonrası iç borçlanma stokunun GSMH'ya oranı, özellikle 2001 krizi sonrası artış göstermiştir. Bu durum kamu kesiminin, artan borçlanma ihtiyacını iç borçlanmaya giderek karşılama eğiliminin, 1985'ten günümüze arttığını göstermektedir. 1985 yılında %19,7 olan "İç Borçlanma Stoku/GSMH" oranı 2000 yılında %29'a kadar çıkmış, 2001 krizinin etkisiyle 2001 yılında %69,2 değerini almıştır. Bu oran, 2002 ve 2003 yıllarında %54,5, 2004, 2005, 2006 yıllarında sırasıyla yüzde 52,3, 50,3 ve 43,7 olarak gerçekleşmiştir. 2001 krizinden sonra çok az da olsa bir düşüş yaşansa da, 1985'ten günümüze iç borçlanma stokunun GSMH'ya oranında çok önemli bir artış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak kamu kesimi, artan borçlanma ihtiyacını karşılamak için yurtiçi piyasalara giderek daha fazla yüklenmiş, iç borç stokunun milli hasılaya oranı 1985'ten günümüze oldukça artmıştır. Bu artışın sebebi, kamu finansmanında iç borçlanmaya ağırlık verilen

politikalar izlenerek, kamu açıklarının Merkez Bankası tarafından kapatılmasının para arzı ve dolayısıyla enflasyonu arttırıcı etkilerinden kurtulmaktır.

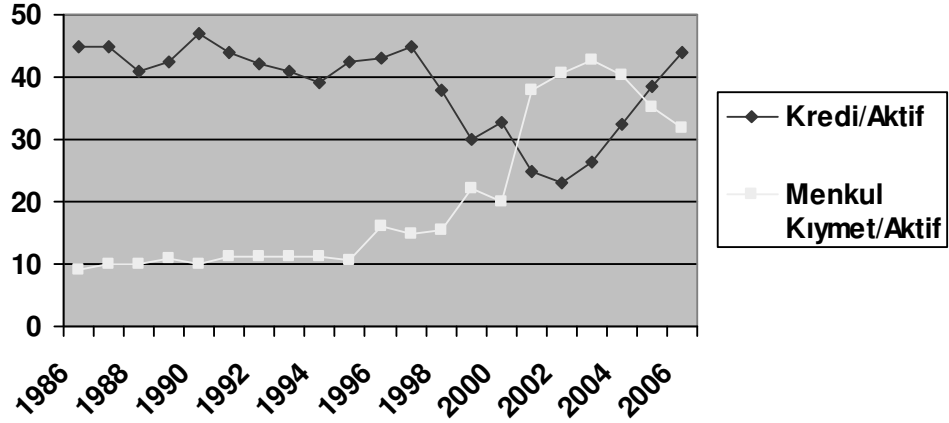
Kredi kanalının işleyişini engellemesi açısından asıl önemli notka, iç borçlanma senetlerinin alıcılara göre dağılımıdır. Kredi kanalının olumsuz etkilenmesinin sebebi, alıcılar arasında bankaların payının oldukça yüksek olmasıdır. Tablo 5.6.'de 1988-2007 yılları arası devlet iç borçlanma senetlerinin alıcıları arasında bankaların payı verilmiştir.

Tablo 5.6. İç Borçların Alıcıları İçerisinde Bankaların Payı (%)

	Bankalar		Bankalar
1988	90	1998	87
1989	90	1999	85
1990	88	2000	76
1991	92	2001	74
1992	79	2002	80
1993	78	2003	75
1994	71	2004	86
1995	81	2005	88
1996	83	2006	88
1997	89	2007	82

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Kamu Finansmanı

Tablo 5.6'de görüldüğü gibi, devlet iç borçlanma senetlerinin en önemli alıcısı bankalardır. Bankaların devlet iç borçlanma senetlerini tercih etmesinin sebebi yüksek getirileri ve düşük riskleridir. Ayrıca, bankalar, 1990'lı yıllarda yürürlüğe giren disonibilite yükümlülüğü gereği yasal karşılıklarının bir bölümünü iç borçlanma enstrümanı şeklinde tutmak zorundadır. 29.03.2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/2 sayılı tebliğ gereği, disonibilite oranları, Türk Lirası yükümlülüklerde %4, yabancı para yükümlülükler de %1 dir. Sonuç olarak, belirtilen sebeplerden bankalar kaynak olarak devlet iç borçlanma senetlerine yönelmekte kredilere gerekli önemi vermemektedir.

Şekil 5.3. Kredi ve Menkul Kıymetlerin Gelişimi

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar

Şekil 5.3, kredilerin ve menkul kıymetlerin aktif içindeki paylarının, 1986-2006 yılları arasındaki gelişimini göstermektedir. Şekilden de anlaşıldığı gibi, kredilerin aktif içindeki payı ile menkul kıymetlerin aktif içindeki payı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu ters yönlü ilişki, bankaların devlet iç borçlanma senetlerine ağırlık verdikçe, kredileri ihmal ettiğinin bir göstergesidir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin, 1980 sonrası, kamunun borçlanma ihtiyaçlarını, artan bir oranda iç borçlanma ile karşılama yoluna gittiği görülmektedir. Devlet iç borçlanma senetlerinin yüksek getirisi, düşük riski ve disponibilite yükümlülüğü nedeniyle, bankalar devlet iç borçlanma senetlerine yönelmiştir. Bankaların menkul kıymet stoğu ve kredi stoğu arasındaki ters yönlü ilişki ise, bankaların menkul kıymetlere yönelmesinin, kredi stoğunu düşürmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, iç borçlanma, kredilerin ihmal edilmesine, dolayısıyla kredi kanalının etkinliğinin azalmasına neden olan engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

5.2.2. Bankacılık Sektörünün Yapısı

Türkiye'de bankacılık sektörünün yapısından kaynaklanan bazı unsurlar da, kredi kanalı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu olumsuz etkileri yaratan unsurların en önemlileri; bankacılık sektöründe yoğunlaşma, kamu bankaları ve holding bankacılığıdır.

5.2.2.1. Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma

Daha önce bölüm (5.1.2.1)'de Türk finansal sistemin aktif büyüklüğünün dağılımında bankaların hakimiyeti olduğu belirtilmişti. Tablo 5.7 incelendiğinde, bankacılık sektöründe belirgin bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Türkiye'de bankacılık sektörünün toplam aktifleri içerisinde, 1990'dan günümüze ilk 5 bankanın payı %55 civarında, ilk 10 bankanın payı ise %75 civarında seyretmiştir. Aynı şekilde, mevduat ve kredilerde de yoğunlaşma görülmektedir. Mevduatın yaklaşık %55'i ilk 5 banka tarafından toplanmaktayken, yaklaşık %80'nini ilk 10 banka toplamaktadır. Kredilerin ise, yaklaşık %52'lik kısmı ilk 5 banka, %76'lık kısmı ilk 10 banka tarafından kullanılmaktadır.

Tablo 5.7. Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma

		1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Aktif %	İlk 5	54	48	48	56	57	59	58	61	60
	İlk 10	75	71	69	80	79	80	82	82	83
Mevduat %	İlk 5	59	53	51	55	60	61	62	63	63
	İlk 10	85	73	72	81	84	85	86	86	87
Krediler %	İlk 5	57	50	42	49	54	52	51	53	55
	İlk 10	78	75	71	80	73	73	75	76	80

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001; BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu, 2006

Türkiye'de, bankacılık sektöründeki bu yoğunlaşma sektördeki rekabeti düşürmektedir. Rekabetin düşük olması, mevduat ve kredi faiz oranlarının, para piyasası faiz oranlarındaki değişikliklere yavaş ve asimetrik cevaplar vermesine sebep olmaktadır (Gür, 2003). Türkiye'de mevduat ve kredilerin büyük bir bölümün ilk 5 ve ilk 10 banka tarafınca tutuluyor olması sektörün para politikaları ve piyasa koşullarına duyarlılığını azaltmakta, dolayısıyla kredi kanalının işleyişini zayıflatmaktadır.

5.2.2.2. Kamu Bankaları

Türkiye'de kamu bankalarının varlığı, kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkileyen bir başka yapısal özelliktir (Gür, 2003). Tablo 5.8'de, aktif mevduat ve kredilerin banka türlerine göre dağılımı verilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi,

kamu bankaları, toplam aktif, mevduat ve kredilerde, önemli bir paya sahiptir. Bankacılık sektörünün toplam kredileri içerisinde önemli bir paya sahip olan kamu bankaları, kar amacı gütmeyen kalkınmayı destekleyen kuruluşlar oldukları için para politikalarından, özel bankalara nazaran daha az etkilenmektedir (İnan, 2001; Gür, 2003). Ayrıca, kamu işletmeleriyle kamu bankaları arasındaki yakınlık da kredilerin, para politikaları ve ekonomik koşullardan bağımsız kullanılmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de kamu bankalarının varlığı, kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkilemektedir.

Tablo 5.8. Aktif, Mevduat ve Kredilerin Banka Türlerine Göre Dağılımı (%)

	Toplam Aktif			Toplam Mevduat			Toplam Kredi		
	90	00	05	90	00	05	90	00	05
Mevduat Bankaları	91	96	97	100	100	100	88	91	96
Özel	44	47	60	49	44	57	40	54	68
Kamu ve Fon	45	43	32	49	53	39	45	34	21
Yabancı	3	5	5	2	3	3	3	3	7
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	9	4	3	-	-	-	12	9	4
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara,2001; TBB Bankalarımız Kitabı 2006

5.2.2.3. Holding Bankacılığı

Türkiye’de, 1980 öncesi yatırımların artması ve ekonominin canlanması amacıyla kurulumları teşvik edilen holding bankaları, 1980 sonrası finansal serbestleşmenin de etkisiyle, piyasada paylarını hızla arttırmıştır (Gür, 2003). Holding bankaları, bir sanayi ya da ticaret grubunun sahibi olmaları nedeniyle bu ismi almışlardır. Türkiye’de holding bankacılığı, bankacılık sektöründe oldukça büyük bir paya sahiptir. BDDK’nın Eylül 2007 tarihli “Finansal Piyasalar Raporu”ndan alınan verilerle oluşturulan Tablo 5.9 incelendiğinde, toplam aktifler içindeki paylarına göre büyükten küçüğe sıralanan ilk 10 bankanın 3’ünün kamu bankası, 7’sinin holding bankası olduğu görülür. Bu da, Türkiye’de holding bankacılığının sektöre hakim olduğunu gösterir.

Tablo 5.9. Toplam Aktif Paylarına Göre İlk 10 Banka (Eylül 2007)

Banka Adı	Bağlı Olduğu Grup	Toplam Aktifler İçindeki Payı(%)
T.C.Ziraat B.	Kamu	14,2
T. İş Bankası	İş Bankası Grubu	14,1
Akbank	Sabancı Grubu	11,8
T. Garanti B.	Doğuş Grubu	10,9
Yapı ve Kredi B.	Çukurova Grubu	8,8
T. Vakıflar B.	Kamu	7,4
T. Halk B.	Kamu	7,0
Finansbank	Finans-Fiba Grubu	3,5
Denizbank	Dexia Grubu	2,4
Oyakbank	Oyak Grubu	2,2

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Eylül 2007

Holding bankacılığı, holding bankalarının daha çok kendi sahibi oldukları gruplara kredi kullandırmalarından dolayı, kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkiler. Bu bankalar, para politikaları ya da piyasa risklerini gözardı ederek kendi şirketlerinin finansman ihtiyaçlarını karşılama yoluna gidebilir; reel sektörün diğer kesimlerini ihmal edebilir (Gür, 2003). Sonuç olarak, kredi hacmini daraltarak reel ekonomiyi etkilemesi hedeflenen bir para politikasından etkilenmeyerek, kendi şirketlerinde kullandıkları kredilerde bir daralmaya gitmeyen holding bankaları, kredi kanalının işleyişini aksatır. Ayrıca, kendi şirketlerine yüksek risk taşıyan krediler kullandırmaları ve bu kredilerin geri ödenmemesi sonucu, finans sektörünü olumsuz etkilerler.

5.2.3.Sermaye Yeterliliği Rasyosu

Daha önceki (5.1.3) bölümünde bahsedilen risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosu, kredi kanalı varsayımlarından biriydi. Varsayıma göre kredi kanalının etkin çalışabilmesi için kredileri kısıtlayan bir düzenleme var olmamalıydı. Türkiye’de, 1989 yılından bu yana sermaye yeterliliği rasyosu uygulanmaktadır. Rasyoda kredilerin yüksek riskli, kamu kağıtlarının ise risk taşımayan varlıklar olarak denkleme katılması, kamu kağıtlarıyla krediler arasında haksız rekabete yol açmaktadır. Bankaların kredi vermek için daha fazla sermaye tahsis etme zorunluluğu, kredi arzında daralmaya neden olmakta, bankaları devlet iç borçlanma senetlerine ve hazine bonolarına yönlendirmektedir. Sonuç olarak, risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosu, bankalarca kredilerde bir kısıtlamaya gidilmesine,

dolayısıyla kredi kanalının etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır. Fakat bu rasyoyla ilgili unutulmaması gereken nokta, ödenemeyen kredilerden kaynaklanan iflasları önlemesi ve ekonomide istikrarın sağlanması açısından önemli bir uygulama olduğudur.

BÖLÜM 6

TÜRKİYE'DE BANKA KREDİLERİ, BÜYÜME İLİŞKİSİ

Para otoriteleri, çeşitli para politikaları uygulayarak kredi hacmini değiştirmek yoluyla reel ekonomiyi etkiler. Para otoritelerinin kullandığı bu aktarım mekanizması kanalına, kredi kanalı denir. Kredi kanalının varsayımlarının sağlandığı bir ekonomide kredi hacmindeki değişikliklerin reel üretimi, dolayısıyla büyümeyi etkilemesi beklenir. Kredi kanalının varsayımları, Türkiye'deki işleyişi ve aksaklıkları daha önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu bilgiler ışığında kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi ve yorumlanması için bazı istatistiksel yöntemler, anketler ve gösterge niteliğinde veriler kullanılmış; banka kredileri ve büyüme arasındaki ilişki uzun dönemde analiz edilmiş, kriz dönemleri ayrıca ele alınmıştır.

Türkiye'de kredi ile büyüme arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi amacıyla yapılmış çalışmalardan biri, Muhsin Kar ve Eric J. Pentecost tarafından 2000 yılında yapılmış "Financial Development and Economic Growth in Turkey: Further Evidence on the Causality Issue" adlı bir çalışmadır. Bu çalışmada, finansal kalkınmayı ifade eden bazı değişkenler kullanılmıştır. Bu değişkenlerden biri, özel sektöre verilen kredilerin milli gelire oranıdır. Ekonomik kalkınma olarakta, reel milli gelirdeki yüzde artış kullanılmıştır. Çalışmada, bu iki değişkenin, 1963-1995 yıllarına ait verileriyle, Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak, ilişkinin yönü, ekonomik kalkınmadan özel sektör kredilerine doğru bulunmuştur.

Konuyla ilgili bir diğer çalışma, Samih Güven'nin, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 2002 Ağustos sayısında yayımlanan "Türkiye'de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi" isimli makalesidir. Bu makalede, 1987-2000 yılları arası üç aylık veriler kullanılarak, ilişkinin yönünü belirlemek için varyans ayrıştırması ve Granger nedensellik testi yöntemleri uygulanmıştır. Yöntemlerde krediler değişkeni, banka kredilerindeki reel % değişim, büyüme ise, GSMH'daki reel % değişim olarak alınmıştır. Çalışmada, sonuç olarak, kredilerden büyümeye bir ilişki olduğu sonucuna

varılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda bağımlı değişkenin büyüme, bağımsız değişkenlerin krediler, reel efektif döviz kuru endeksindeki yüzde değişim ve reel bono faizleri olduğu bir regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonucu kredilerdeki %1’lik değişim, büyüme değişkeninde %0,19’luk aynı yönlü bir değişime neden olmaktadır.

Bu konuyla ilgili yapılmış daha güncel bir çalışma, Figen Özcan’ın 2007 yılında yaptığı, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, çalışmasıdır. “Finansal Kalkınma ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki” isimli tez çalışmasında, finansal kalkınmayı ifade ettiği düşünülen bazı değişkenler kullanılmıştır. Finansal kalkınmayı ifade eden değişkenlerden biri de, mevduat bankaları ve finansal kuruluşlar tarafından özel sektöre verilen kredilerin GSYH’ya oranı olarak belirlenmiştir. İktisadi büyüme olarakta, kişi başı GSYH büyüme oranı kullanılmıştır. Bu değişkenlerin 1960-2005 yılları arası aldığı değerler kullanılarak, Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak, bu tez çalışmasında, ilişkinin yönü büyümeden kredilere doğru bulunmuştur.

6.1. Kriz Dönemlerinde Kredi, Büyüme İlişkisi

Kasım 2000 yılında, Türk mali piyasalarında, likidite sıkışıklığının neden olduğu döviz talebindeki hızlı artış, uluslararası piyasalardaki bozulma ve içerde yaşanan olumsuz etkilerden kaynaklanan bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz, ancak, IMF kredisi ile önlenebilmiştir. Şubat 2001 yılında ise, mali piyasalardaki güvenin kırılma yapısı bir kez daha finansal krize yol açmıştır (Uygur, 2001).

Türkiye’de, kriz dönemlerindeki kredi kanalının işleyişinin gözlemlenmesi için oluşturulan ve 2000, 2001, 2002 bankacılık sektörünün aktifleri içerisinde menkul kıymet ve kredi stoklarının oranlarının değişimini gösteren Tablo 6.1. incelendiğinde, kredi stoğunda bir düşüş menkul kıymet stoklarında ise, bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 6.1. 2000-2001 Kriz Döneminde Menkul Kıymet ve Kredilerin Aktif İçindeki Payları (%)

	2000	2001	2002
Menkul Kıymet/Aktif	20,0	38,9	40,5
Kredi/Aktif	32,8	18,7	23,0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2008, Mali Piyasalar; TBB, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

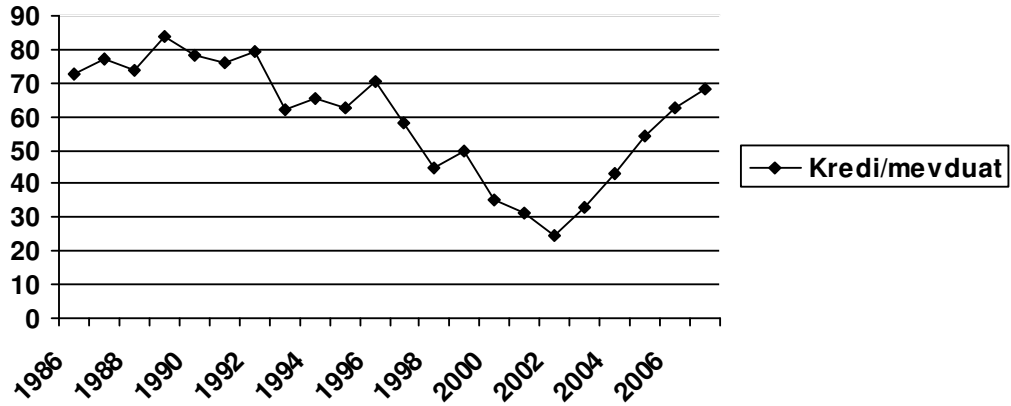
Kriz dönemi yaşanan parasal daralma, bankaların kredi hacimlerini azaltmalarına neden olmuş, yatırımlarını kredi ile finanse eden firmaların üretimleri olumsuz etkilenmiştir. Kriz döneminde, bankaların kredi hacmini daraltmalarının sebebi, sadece likidite sıkışıklığı değildir. Kriz ortamındaki yüksek riskler de, bankaların likit kalma isteklerini arttırmaktadır (Güven, 2002). Ayrıca, bankacılık risk belirleme ve yönetim sistemlerinin zayıflığı da, bankaların kredi verme isteklerini düşürmektedir. Öte yandan, kriz döneminde artan kamu borçları ve TMSF bankalarının yeniden yapılandırılması kapsamında çıkarılan devlet iç borçlanma senetleri, bankaların menkul kıymet stoğunu arttırmıştır (Gür, 2003). Sonuç olarak, kriz dönemlerinde, kredi kanalının, reel ekonomiyi etkileme işlevini yerine getirdiği düşünülebilir.

Kriz dönemlerinde, büyüme ile kredi ilişkisinin yönü hakkında kesin bir sonuca varmak zordur. Kriz dönemlerinde, hem büyüme yavaşlamakta, hem de kredi hacmi daralmaktadır. Bu dönemlerde, büyümenin yavaşlaması, durması hatta negatif gerçekleşmesi, finansal piyasaların likit kalma isteğini ve risk algısını arttırmakta kullanılan krediler azalmaktadır. Fakat, kullanılan kredilerin azalması ise reel sektörün daha zor duruma düşmesine ve büyümenin daha da yavaşlamasına, durmasına ya da negatif olarak artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, kriz dönemlerinde, krediler ile büyüme arasında iki yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir (Güven, 2002). Bu sebepten, kredilerle büyüme arasındaki ilişkiyi analiz ederken uzun bir döneme bakmakta yarar vardır.

6.2. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Ekonomideki tasarrufların yatırıma dönüşme performansının bir göstergesi olarak bilinen mevduatın krediye dönüşüm oranı, toplam mevduatların kredilere oranlanmasıyla bulunur. Bankalarca toplanan mevduatların kredi olarak kullanılması ekonomide yatırımların finanse edilmesi ve dolayısıyla büyümenin

tetiklenmesi için oldukça önemlidir. Bu oran arttıkça, kredi kanalının ekonomi üzerine etkisi artmaktadır. Örneğin, tasarrufların yüzde yüz kredilere dönüştüğü bir ekonomide yatırımların büyük ölçüde kredilerle finanse edilmesi beklenir. Bu durumda, ekonomide para otoritelerinin, zorunlu karşılık oranlarında yapacağı bir artış, kredi hacmini düşürecek ve en önemli yatırım kaynakları krediler olan firmaların yatırımları, dolayısıyla büyüme, olumsuz etkilenecektir. Fakat mevduat/kredi oranı düşük olan bir ekonomide, kredilerin yatırım finansmanı açısından önemli bir kaynak olmaması, yatırımların kredi hacmindeki değişikliklere duyarlılığı azaltacak, dolayısıyla kredilerin ekonomi üzerindeki etkisini zayıflatacaktır.

Şekil 6.1. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2008, Mali Piyasalar; TBB, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi

Şekil 6.1’de, 1986-2007 yılları arası Türkiye’de, mevduatın krediye dönüşüm oranı verilmiştir. Bu oranın hesaplanmasında kullanılan krediler, bankacılık sistemi kredi hacmidir. Bu oran, 1986 yılında %72,8 olarak gerçekleşmiş, 1990 yılında %84’e ulaşmıştır. 1994’te yaşanan krizin etkisiyle oran, %61,9 seviyesine kadar düşmüştür. 2001 krizinde ise, %35 olarak gerçekleşmiştir. Kriz dönemlerindeki bu sivrî düşüşlerde, hem ekonomideki daralma hem de bankaların risk algılarının yükselmesi ve likit kalma tercihleri etkilidir. Kriz dönemlerindeki bu ani düşüşler, kredi kanalının kriz dönemlerinde çalıştığıında bir göstergesidir. Bankalar para arzındaki daralma sonucu oluşan likidite ihtiyaçlarına, kredi hacimlerini küçülterek tepki vermekte, daralan kredi hacmi, yaşanan krizin etkilerini reel ekonomiye taşımaktadır. Kriz dönemleri dışında diğer yıllarda kredi/mevduat oranına bakıldığın

1986'da %72,8 olan oranın, 2007 yılında %68 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Orandaki bu düşüş, günümüzde mevduatların daha az bir kısmının krediye dönüştüğünü ve özellikle, 1986-1990 yıllarına nazaran fon aktarımında, kredi kanalının etkinliğinin azaldığını göstermektedir. Sonuç olarak, mevduatın krediye dönüşüm oranının, 1986'dan günümüze düşmesi, yatırımların kredi yoluyla finansmanının, dolayısıyla kredi kanalının etkinliğinin, azaldığını göstermektedir.

6.3. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi

İktisadi Yönelim Anketi (İYA), aldıkları kararlar ve uygulamaları ile ülke ekonomisine yön veren üst düzey yöneticilerin yakın geçmişe ilişkin değerlendirmeleri, mevcut duruma ilişkin görüşleri ve geleceğe yönelik beklentilerini alarak imalat sanayinin kısa dönemdeki eğilimlerini yansıtacak göstergeler üretmek amacıyla düzenlenmiş aylık eğilim anketidir. Anket ülkemizde 1987 yılı Aralık ayından itibaren uygulanmaktadır (TCMB).

2006 yılında yapılan uluslararası standartlara uyum çalışmaları sırasında, anketin soru kapsamı gözden geçirilerek, Avrupa Birliği "Sanayi Anketi"ne tam uyumu sağlanmış, "Sanayi Anketi"nde yer almayan soruların sayısı azaltılmıştır. 1987-2006 yılları arası ankette 34 soru yer alırken, 2007 yılı itibariyle 28 soruya indirilmiştir. Anket; üretim, siparişler, istihdam, stoklar, satış fiyatı, birim maliyeti, kapasite kullanım oranı, üretici fiyatları enflasyonu, kredi faiz oranı, genel gidişat üretimi kısıtlayan faktörler, üretim kapasitesi seviyesi, mevcut sipariş kayıtlarının üretim süresi ve yurtiçi ve yurtdışındaki rekabet gücü konularındaki görüşleri almaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Tablo 6.2. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi “Üretimi Kısıtlayabilecek Faktörler”

	SİPARİŞ-SATIŞ	İŞGÜCÜ	TESİS KAPASİTE	KREDİ FINANS	GİRDİ MALİYETİ
1987	44,20	3,20	12,30	18,60	21,70
1988	63,55	1,37	7,25	17,17	10,66
1989	74,47	1,23	4,77	10,29	9,24
1990	70,53	3,39	6,94	6,81	12,33
1991	78,06	1,71	2,82	8,19	9,21
1992	78,49	1,41	2,76	7,80	9,53
1993	78,71	1,88	5,02	6,61	7,79
1994	77,20	1,37	3,28	8,93	9,21
1995	78,37	1,63	5,15	5,75	9,09
1996	82,39	2,14	3,40	4,25	7,83
1997	80,39	2,10	3,91	4,69	8,91
1998	84,46	1,64	2,34	5,57	6,00
1999	84,58	1,01	2,13	7,20	5,07
2000	80,80	1,62	3,07	6,62	7,85
2001	78,33	0,35	1,54	11,97	7,85
2002	80,69	0,79	2,39	8,28	7,88
2003	76,50	1,00	3,90	6,60	12,00
2004	75,80	1,50	5,30	6,50	10,90
2005	80,40	0,40	3,60	4,10	11,50
2006	78,30	0,80	4,80	4,20	11,90

Kaynak: TCMB, Süreli Yayınlar, İktisadi Yönelim Anketi

Tablo 6.2’de Merkez Bankası’nın İktisadi Yönelim Anketi’nin, 25. sorusu olan “Önümüzdeki üç ay içinde hangi faktör(ler) üretimi kısıtlayabilir, önem sırasına göre numaralayınız.” sorusuna, 1987-2006 yılları arası verilen cevapların oranları görülmektedir. Bu tabloyu incelemekteki amaç, üretici açısından kredilerin üretimi kısıtlayan bir faktör olarak nasıl bir önem taşıdığını analiz etmektir. Üreticinin, kredileri üretimi kısıtlayan önemli bir faktör olarak görmesi, kredilerin ekonomiyi yönlendiren bir unsur olduğunu gösterir. Türkiye’de krediyi üretimi kısıtlayan en önemli faktör olarak görenlerin oranı, 1987’de %18,6 iken, 2006’da %4,2’dir. 1994 ve 2001 krizlerinde bu oran sırasıyla, % 8,93 ve %11,97 olarak gerçekleşmiştir. Yani kriz dönemlerinde kredi ihtiyacının arttığı görülmektedir. Öte yandan, 1987’den günümüze kredinin, üretimi kısıtlayan en önemli faktör olarak görenlerin oranı oldukça azalmıştır. Bu durum, 1987’den 2006’ya kredinin, üretimi daha az etkileyen bir faktör haline geldiğini göstermektedir. Üretimi kısıtlayan faktörler arasında, “sipariş-satış” faktörünü en önemli faktör olarak görenlerin oranı, 1987’de %44,2

iken, 2006’da bu oran, %78,3’tür. Buradan da anlaşılacağı gibi, talep sorunu üretimi kısıtlayan en önemli faktör haline gelmiştir.

Anketin güncellenmesi nedeniyle, 2007 ve 2008 anket sonuçları, Tablo 6.3’te yer almaktadır. 2007 yılından itibaren, 1987-2006 yıllarında ankette yer alan 25. soru, “Şu an hangi faktörler üretiminizi kısıtlamaktadır?” şeklinde güncellenmiştir.

Tablo 6.3 Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi (2007-2008)

Şu an hangi faktörler üretiminizi kısıtlamaktadır?	2007	2008(Nisan)
a) Kısıtlanan faktör yoktur.	25,6	21,3
b) Talep yetersizliği	36,5	42,8
c) İşgücü yetersizliği	9,8	9,5
d) Hammadde-ekipman yetersizliği	8,1	12,8
e) Mali imkansızlıklar	8,1	6,0
f) Diğer	11,9	7,6

Kaynak: TCMB, Süreli Yayınlar, İktisadi Yönelim Anketi

Tablo 6.3’te 2007 ve Nisan 2008 İktisadi Yönelim Anketleri’nin “Şu an hangi faktörler üretiminizi kısıtlamaktadır?” sorusunun cevabı yer almaktadır. Yeni anketlerde, diğer yıllara ait anketlerden farklı olarak, hiç bir kısıtın olmaması seçeneği eklenmiştir. Bu yıllara ait anketlerde de, üreticiler talep yetersizliğini, mali imkansızlıklardan çok daha önemli bulmaktadır. ”Kısıtlayan faktör yoktur.” seçeneğinin eklenmesi talep yetersizliği cevabının oranını düşürmüştür. Yine de, üretimi kısıtlayan faktörler arasında talep yetersizliği diyenlerin oranı, yaklaşık %40 iken, mali imkansızlıklar diyenlerin oranı yaklaşık %7’dir.

Sonuç olarak, Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi’ne göre, 1987’den günümüze, krediler üretim açısından daha az kısıtlayıcı bir faktör haline gelmiş, talep yetersizliği ise üretimi etkileyen en önemli faktör olmuş ve zaman içerisinde de üretici açısından daha da büyük bir sorun olmuştur. Bu bilgiler, kredilerin, üretimi etkileme yeteneğinin azaldığını işaret etmektedir.

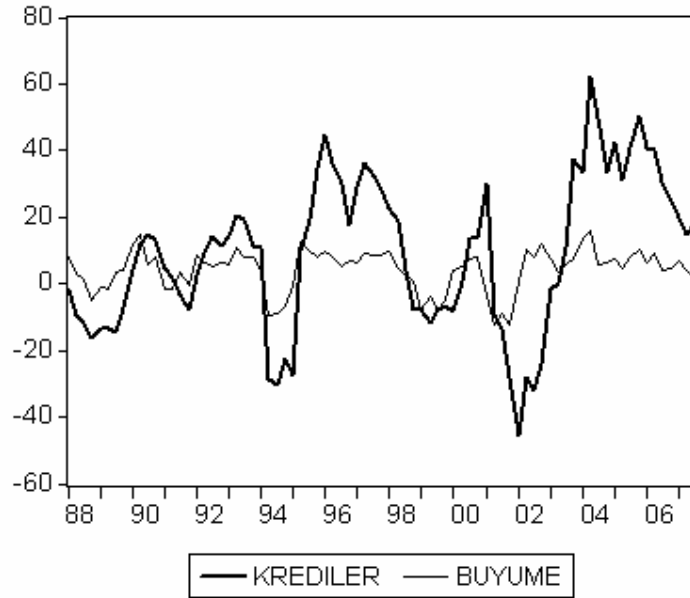
6.4. İstatistiksel Yöntemler

Bu bölümde, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek için bazı istatistiksel yöntemler kullanılacaktır. Bu yöntemlerde veri seti olarak Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden ve TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

veritabanından yararlanılmıştır. Tüm veriler, 1988:1 2007:3 tarihleri arası, 3 aylık verilerdir.

İstatistiksel yöntemlerde kullanılan “büyüme” değişkeni, reel GSMH’deki yıllık yüzde değişimi ifade etmektedir. Veriler, TÜİK veritabanından temin edilmiştir.

İstatistiksel yöntemlerde kullanılan “krediler” değişkeni ise, Türkiye’de kullanılan toplam krediler içerisinde mevduat bankalarının kullandığı kredilerin ağırlıkta olması sebebiyle, mevduat bankaları kredileri (kamu ve özel), olarak alınmıştır. Bu veriler, Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi’nden alınmıştır. Ayrıca, büyüme ile arasındaki ilişkinin doğru tahmin edilebilmesi için, krediler, GSMH deflatörü ile reelleştirilmiş ve bir önceki yıla göre yüzde değişimi hesaplanmıştır. Sonuç olarak, çalışmanın bundan sonrasında yer alan ve istatistiksel yöntemlerde kullanılan “krediler” değişkeni mevduat bankalarının kullandığı kredilerdeki, yıllık reel yüzde değişimi ifade etmektedir.

Şekil 6.2. Krediler ve Büyüme

Şekil 6.2’de, mevduat bankası kredilerindeki reel yüzde değişimle, GSMH’deki reel yüzde değişimin 1988:1’den 2007:3’e değişimleri verilmiştir. Şekilde, büyümeyle kredilerdeki reel yüzde değişimin paralel hareket ettiği gözlenmektedir. Fakat kredilerde yaşanan reel yüzde değişimler, büyümeden daha

sert gerçekleşmektedir. Şimdi bu ilişkinin yönünü belirlemeye yönelik, bazı istatistiksel testler uygulanacaktır.

6.4.1.Varyans Ayrıştırması

Varyans ayrıştırması, değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkinin belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Değişkenlerin kendilerinde ve diğer değişkenlerde meydana gelen şokların kaynaklarını, yüzde olarak ifade eder. Bir başka deyişle, değişkende meydana gelen değişimin yüzde kaçının, kendisinden yüzde kaçının, diğer değişkenden kaynakladığını gösterir. Bu yöntem, iki değişken arasında nedenselliğin test edilmesi için de kullanılabilir bir yöntemdir (Diebold, 2004).

Tablo 6.4. Krediler ve Büyüme Değişkenlerinin Varyans Ayrıştırması

Varyans Ayrıştırması			
Açıklanan Değişken	Periyot	Krediler	Büyüme
Krediler	1. çeyrek	100,00	0,00
	2. çeyrek	86,26	13,74
	3. çeyrek	80,45	18,55
	4. çeyrek	77,63	22,37
Büyüme	1. çeyrek	24,33	75,67
	2. çeyrek	22,69	77,31
	3. çeyrek	22,28	77,71
	4. çeyrek	22,17	77,83

Tablo 6.4'te, VAR (Vector Autoregressions) analizi sonucu elde edilen krediler ve büyümenin varyans ayrıştırması verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, dört dönem sonunda kredilerin tahmin hata varyansının, % 77,63'ü kendisi tarafından, %22,37'si büyüme tarafından açıklanmaktadır. Benzer şekilde, dört dönem sonunda büyümenin tahmin hata varyansının, %77,83'ü kendisi tarafından, %22,17'si krediler tarafından açıklanmaktadır. Her iki değişkenin de, birbirinin tahmin hata varyansını açıklama gücü, yaklaşık %22'dir. Sonuç olarak, incelediğimiz dönem için varyans ayrıştırması yöntemiyle, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönü hakkında bir sonuca varmak mümkün değildir.

6.4.2.Granger Nedensellik Testi

Nedensellik testi, iki değişken arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin olup olmadığını, eğer varsa ilişkinin yönünü test etmek amacıyla kullanılmaktadır. Uygulamada, zaman serileri arasındaki nedensellik ilişkisinin tespit edilmesinde en

sık kullanılan yöntem, Granger (1969) tarafından geliştirilen, “Granger Nedensellik” analizidir. Granger, x ve y gibi iki değişkenin hangisinin bir diğerine neden olduğu sorusuna değişik bir yaklaşım getirmiştir. Granger’a göre x , y ’nin nedeni ise, y ’nin şu anki değerini, y ’nin geçmiş değerleriyle açıklayan bir modele, x ’in geçikmeli değerleri eklenince modelin açıklama gücü artmalıdır. Yani, eğer x , y ’nin tahminine yardımcı oluyorsa, x , y ’nin Granger nedenidir. Bu durumda, modelde bululuna x ’in, geçikmeli değerlerinin katsayıları, istatistiksel olarak anlamlı bulunuyorsa, x , y ’nin Granger nedenidir. Bir başka deyişle, ilişkinin yönü x ’ten y ’ye doğrudur. İlişkinin yönü her zaman tek taraflı olmayabilir. x için, x ’in geçikmeli ve y ’nin geçikmeli değerlerini içeren bir model kurulduğunda y ’nin geçikmeli değerlerinin katsayıları da anlamlı bulunuyorsa, x ile y arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır (Gujarati, 1999).

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 y_{t-1} + \dots + \alpha_1 y_{t-1} + \beta_1 x_{t-1} + \dots + \beta_1 x_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6.1.)$$

$$x_t = \alpha_0 + \alpha_1 x_{t-1} + \dots + \alpha_1 x_{t-1} + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_1 y_{t-1} + v_t \quad (6.2.)$$

$$\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_1 = 0 \quad (6.3.)$$

Granger nedensellik testinde, (6.1) ve (6.2) denklemleriyle verilen iki değişkenli regresyonlar hesaplanır. Regresyon denklemlerindeki ε_t ve v_t , hata terimlerini göstermektedir. Modelin anlamlı sonuçlar sunabilmesi için bu denklemlerin sağ tarafında yer alan bağımsız değişken katsayılarının toplu olarak istatistiksel açıdan anlamlı olması gerekmektedir. Eğer, (6.1.) denklemindeki β_i katsayıları, toplu olarak anlamlı çıkarsa x , y ’nin Granger nedenidir. Eğer, (6.2.) denklemindeki β_i katsayıları, toplu olarak anlamlı çıkarsa y , x ’in Granger nedenidir. Her iki katsayının da istatistiksel olarak anlamlı çıkması iki yönlü nedenselliği, her ikisinin de anlamsız çıkması değişkenlerin bağımsız olduğunu ifade eder. Denklemlerde geçen “1” indisi geçikme uzunluğudur; ve geçikme uzunluğu testi yapılarak belirlenir. Geçikme uzunluğu değişkenlerin birbirini etkilediği en geniş zaman aralığını ifade eder. (6.3.) denkleminde verilen eşitlik, Granger Nedensellik testinin, doğruluğunu test ettiği hipotezdir. Granger nedensellik testinde rapor edilen F-istatistikleri, bu hipoteze aittir (Gujarati, 1999).

Tablo 6.5. Granger Nedensellik Testi

Granger Nedensellik Testi		
Örnekleme: 1988Q1 2007Q3		
Boş Hipotez	F-ist	Olasılık
Büyüme krediler için "Granger Nedensellik" değildir.	3,12448	0,01393
Krediler büyüme için "Granger Nedensellik" değildir.	0,62206	0,68345
Geçikme Uzunluğu:5		
Gözlem Sayısı:74		

Tablo 6.5’de, krediler ve büyüme değişkenleri için yapılmış Granger nedensellik testi’nin sonuçları verilmiştir. Gecikme uzunluğu, yapılan gecikme uzunluğu testi sonucunda 5 olarak belirlenmiştir. F- istatistiklerine bakıldığında, “Krediler büyüme için “Granger Nedensellik” değildir” hipotezi reddedilememiş; “Büyüme krediler için "Granger Nedensellik" değildir.” hipotezi ise yüzde 0,014 olasılıkla reddedilmiştir. Yani, Granger nedensellik testi, “Büyüme kredilerin Granger nedenidir.” sonucunu vermektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de, büyümeden kredilere doğru bir ilişki olduğu kararına varılmıştır.

6.4.3. Regresyon Analizi

Mevduatın krediye dönüşüm oranı, İktisadi Yönelim Anketi, kredi kanalının işleyişindeki aksaklıklar ve Granger Nedensellik testinin sonuçları gözönüne alındığında, Türkiye’de, büyüme ve krediler arasındaki ilişkinin büyümeden kredilere doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, bu sonuçtan yola çıkarak, bağımlı değişkenin krediler, bağımsız değişkenin büyüme olarak belirlendiği bir regresyon modeli oluşturulmaya çalışılacaktır.

- Büyüme: reel GSMH’deki yıllık yüzde değişim (1988:1-2007:3)
- Krediler: GSMH deflatörü ile reelleştirilmiş mevduat bankaları kredilerindeki (kamu ve özel), yıllık yüzde değişim (1988:1-2007:3)
- Krediler(-1): krediler değişkeninin bir dönem gecikmeli değeri

Tablo 6.6. ADF Birim Kök Testi

Değişken	5% Kritik Değer	t-istatistiği	Olasılık
Krediler	-1,94526	-1,8797	0,0578
Büyüme	-1,94526	-1,8430	0,0625

Tablo 6.6’da regresyon analizinde kullanılacak değişkenlerin durağan olup olmadığı test edilmiştir. ADF birim kök testinin sonuçlarına göre, %6 anlamlılık düzeyinde “krediler” ve “büyüme” değişkenleri durağandır.

Tablo 6.7. Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon Analizi				
Bağımlı Değişken: KREDİLER				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Örnekleme(Düzeltilmiş):1988Q2 2007Q3				
Gözlem Sayısı(Düzeltilme Sonrası):78				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-ist	Olasılık
Sabit	-2,6	1,27	-2,04	0,0444
Krediler(-1)	1,25	0,18	7,03	0,0000
Büyüme	0,75	0,05	15,43	0,0000
R²	0,84			
R² (Düzeltilmiş)	0,84			
Durbin Watson İstatistiği	2,20			
F-İst	200,73			
Prob (F-ist)	0,0000			

Tablo 6.7’de, sonuçları verilen regresyonda “krediler” bağımlı değişken, “büyüme” ve “krediler(-1)” değişkenleri bağımsız değişkenlerdir. Burada “krediler(-1)” değişkeni, krediler değişkeninin bir geçikmeli değerlerini ifade etmektedir. Bu değişkenin, açıklayıcı değişken olarak kullanılmasının sebebi, bir önceki dönemde verilen kredilerin, ekonomik istikrarı temsil ettiğinin düşünülmesidir. Regresyon sonucuna göre, bir dönem önceki reel kredilerdeki %1’lik bir değişiklik, bir sonraki dönemde reel kredilerde, %1.25’lik aynı yönlü bir değişikliğe neden olmaktadır. Reel GSMH’daki %1’lik bir değişiklik ise, aynı döneme ait reel kredilerde, %0.75’lik aynı yönlü bir değişikliğe neden olmaktadır. Bu katsayıların t-istatistiklerine bakılarak anlamlı oldukları sonucuna varılmaktadır.

Regresyonda, iki bağımsız değişken kullanılmasının sebebi kredileri etkileyen diğer değişkenlerin, büyüme ile arasında yüksek korelasyon bulunmasının, çoklu doğrusallık sorununa yol açmasıdır. İki açıklayıcı değişkenli bu modelin, açıklama gücü oldukça yüksek (%84) gözükmektedir. Fakat eksik değişkenden kaynaklanan ardışık bağımlılık olup olmadığını test etmekte yarar vardır. Ardışık bağımlılık, regresyon denkleminin hata terimlerinin arasında ardışık bağımlılık olduğunu ifade eder (Dougherty, 2002). Bu durum, regresyonda kullanılan en küçük kareler yönteminin, varsayımlarından biri olan, “hata terimlerin ortak varyanslarının sıfır olması gereği” varsayımını bozduğu için, regresyon sonuçlarının geçersiz olmasına neden olmaktadır. Ardışık bağımlılık, ardışık bağımlı (bağımlı değişkenin geçikmeli değerini içeren) olmayan modellerde Durbin Watson istatistiği ile test edilir. Fakat kurulan regresyon modeli, krediler(-1) değişkeni nedeniyle, ardışık bağımlı olduğu için Durbin Watson istatistiğinden türetilen ve bu tür modeller için kullanılan h-istatistiğinden yararlanılacaktır (Gujarati, 1999).

$$h = \left(1 - \frac{1}{2}d\right) \sqrt{\frac{n}{1 - n \left[\text{var}(\hat{\text{krediler}}(-1)) \right]}} \quad (6.4.)$$

(6.4.) denkleminde n, örneklem büyüklüğü; $\text{var}(\hat{\text{krediler}}(-1))$, geçikmeli krediler(-1)'in katsayısının varyansı; d, Durbin Watson istatistiğidir. Bu denklemden $h = -0,9757$ olarak hesaplanmıştır. n'nin büyük olduğu varsayımıyla h, sıfır ortalama, birim varyansla normal dağılmaktadır. Normal dağılımda bilindiği gibi, $\Pr(1,96 \leq h \leq 1,96) = 0,95$ 'tir. Öyleyse, hesaplanan h değeri, “ $-1,96 \leq -0,97 \leq 1,96$ ” aralığında yer aldığı için %95 güvenle “1. dereceden ardışık bağımlılık yoktur” sonucuna varılır. Yani, regresyon modelinde, eksik değişkenden kaynaklanabilecek bir ardışık bağımlılık sorunuyla karşılaşılmamıştır.

BÖLÜM 7

SONUÇ

Bu çalışmada, Türk finansal sistemi içerisindeki en önemli aracı olan bankaların kullandığı krediler ile büyüme arasındaki ilişkinin yönü araştırılmıştır. Bankacılık sektörünün kullandığı kredilerin, büyük çoğunluğunun mevduat bankaları tarafından kullanılıyor olması nedeniyle, krediler değişkeni mevduat bankalarınca kullanılan krediler olarak belirlenmiştir. Türkiye’de, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek ve bulunan sonucu yorumlayabilmek için Türk bankacılık sistemi, kredi kanalının işleyişi ve aksaklıkları incelenmiştir.

Türkiye’de bankaların ağırlıkta olduğu bir finansal sistem söz konusudur. Bankaların fon aktarımının en önemli araçları, olduğu bu sistemde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün toplam aktif, mevduat ve kredilerinin büyük çoğunluğu ilk 10 bankaya aittir. Bu durum, sektörde rekabetin düşük olması neden olmaktadır. Öte yandan, bankacılık sektörünün, toplam aktifler içerisinde, en yüksek paya sahip ilk 10 bankanın, 7’sinin holding bankası olması, Türkiye’de holding bankacılığının oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bankacılık sektörünün toplam aktif, mevduat ve krediler içerisindeki payları incelendiğinde, kamu bankalarının, Türk bankacılığı açısından oldukça önemli bir yere sahip olduğu sonuca varılmaktadır.

Türkiye’de kredi kanalının işleyişini anlayabilmek amacıyla, kredi kanalının çalışması için geçerli olması gereken varsayımların, Türkiye finansal sistemi içinde sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Sonuç olarak, kredi kanalının en önemli iki varsayımı olan, banka kredisi ve menkul kıymetlerin firma finansmanı açısından mükemmel ikame mallar olmaması ve bankaların kredi arzının para politikalarından etkilenebilir olması, varsayımlarının, Türkiye finansal sistemi için geçerli olduğu ve genel olarak kredi kanalının çalışması için uygun bir yapının var olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat bankaların toplam aktifleri içerisinde, menkul kıymet stoklarının, kredi stoklarıyla hemen hemen aynı paya sahip olması ve ülkemizde uygulanan,

sermaye yeterliliği rasyosunun, devlet iç borçlanma senetleriyle krediler arasında yarattığı haksız rekabet, kredi kanalının işleyişini zayıflatabilecek faktörler olarak belirlenmiştir.

Öte yandan, Türkiye’de kredi kanalının işleyişini aksatan bazı unsurlar vardır. Bu unsurlar, iç borçlanma, bankacılık sektöründe yoğunlaşma, kamu bankaları, holding bankacılığı ve risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosudur.

Türkiye, 1980 sonrası, kamunun borçlanma ihtiyaçlarını, artan bir oranda iç borçlanma ile karşılama yoluna gitmiştir. Devlet iç borçlanma senetlerinin yüksek getirisi, düşük riski ve disponibilitate yükümlülüğü nedeniyle, bankalar devlet iç borçlanma senetlerine yönelmiştir. Bankaların menkul kıymet stoğu ve kredi stoğu arasındaki ters yönlü ilişki ise, bankaların menkul kıymetlere yönelmesinin, kredi stoğunu düşürmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, iç borçlanmanın, kredilerin ihmal edilmesine, dolayısıyla kredi kanalının etkinliğinin azalmasına neden olan engellerden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de bankacılık sektörünün yapısından kaynaklanan bazı unsurlar da, kredi kanalı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu olumsuz etkileri yaratan unsurların en önemlileri; bankacılık sektöründe yoğunlaşma, kamu bankaları ve holding bankacılığıdır. Türkiye’de mevduat ve kredilerin büyük bir bölümün ilk 5 ve ilk 10 banka tarafınca tutuluyor olması sektörün para politikaları ve piyasa koşullarına duyarlılığını azaltmakta, dolayısıyla kredi kanalının işleyişini zayıflatmaktadır. Türkiye’de kamu bankalarının varlığı, kamu bankalarının, kar amacı gütmeyen kalkınmayı destekleyen kuruluşlar olması, dolayısıyla para politikalarından, özel bankalara nazaran daha az etkilenmeleri nedeniyle, kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkileyen bir başka yapısal özelliktir. Holding bankacılığı ise, holding bankalarının daha çok kendi sahibi oldukları gruplara kredi kullandırmalarından dolayı, kredi kanalının çalışmasını olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de, 1989 yılından bu yana sermaye yeterliliği rasyosu uygulanmaktadır. Rasyoda kredilerin yüksek riskli, kamu kağıtlarının ise risk taşımayan varlıklar olarak denkleme katılması, kamu kağıtlarıyla krediler arasında haksız rekabete yol açmaktadır. Sonuç olarak, risk tabanlı sermaye yeterliliği rasyosu, bankalarca kredilerde bir kısıtlamaya gidilmesine, dolayısıyla kredi kanalının etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır.

Kredi kanalının varsayımlarının sağlandığı bir ekonomide kredi hacmindeki değişikliklerin reel üretimi, dolayısıyla büyümeyi etkilemesi beklenir. Fakat yukarıda da belirtildiği üzere, ülkemizde kredi kanalının çalışmasını aksatacak birçok engel söz konusudur. Bu çalışmada, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi ve yorumlanması için bazı istatistiksel yöntemler, anketler ve gösterge niteliğinde veriler kullanılmış; banka kredileri ve büyüme arasındaki ilişki uzun dönemde analiz edilmiş, kriz dönemleri ayrıca ele alınmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde, Merkez Bankası'nın Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden ve TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) veritabanından elde edilen veriler kullanılmıştır. Veri seti, 1988:1-2007:3 tarihleri arası, 3 aylık verilerden oluşmaktadır. Krediler değişkeni, mevduat bankalarınca kullanılan kredilerdeki reel yüzde değişim olarak, büyüme ise GSMH'daki reel yüzde değişim olarak istatistiksel analizlerde yer almıştır. Kriz dönemlerinde, büyüme ile krediler arasında bir kısır döngü olduğu, büyümenin yavaşlamasının kredi hacmini azalttığı, azalan kredilerin büyümeyi daha da yavaşlattığı düşünüldüğü için, kredilerle büyüme arasındaki ilişkiyi analiz ederken uzun dönem ilişki incelenmiştir.

Ekonomideki tasarrufların yatırıma dönüşme performansının bir göstergesi olarak bilinen, mevduatın krediye dönüşüm oranı incelendiğinde, bu oranının, 1986'dan günümüze küçüldüğü tespit edilmiştir. Bu küçülme, yatırımların kredi yoluyla finansmanının azaldığını işaret ettiğinden, kredi kanalının etkinliğinin 1986'dan günümüze azaldığı sonucuna varılmıştır.

İktisadi Yönelim Anketi (İYA), üst düzey yöneticilerin yakın geçmişe ilişkin değerlendirmeleri, mevcut duruma ilişkin görüşleri ve geleceğe yönelik beklentilerini alarak imalat sanayinin kısa dönemdeki eğilimlerini yansıtacak göstergeler üretmek amacıyla, Merkez Bankası tarafından düzenlenmiş aylık eğilim anketinin 1987-2008(Nisan) yıllarına ait, üretimi kısıtlayan faktörlerle ilgili sorusunun sonuçları incelenmiştir. Merkez Bankası İktisadi Yönelim Anketi'ne göre, 1987'den günümüze, krediler üretim açısından daha az kısıtlayıcı bir faktör haline gelmiş; talep yetersizliği ise üretimi etkileyen en önemli faktör olmuş ve zaman içerisinde de üretici açısından daha da büyük bir soruna dönüşmüştür. Bu bilgiler, kredilerin, üretimi etkileme yeteneğinin azaldığını işaret etmektedir.

Krediler ile büyüme arasındaki ilişkinin belirlenmesi için, çalışmada kullanılan ilk istatistiksel analiz varyans ayrıştırması olmuştur. Bu yöntem, bir

değişkende meydana gelen değişimin yüzde kaçının, kendisinden yüzde kaçının, diğer değişkenden kaynakladığını gösterir. Bu nedenle, iki değişken arasında nedenselliğin test edilmesi için de kullanılabilir bir yöntemdir. Varyans ayrıştırması sonucu, her iki değişkenin de, birbirinin tahmin hata varyansını açıklama gücü, yaklaşık %22 bulunmuştur. Sonuç olarak, incelediğimiz dönem için varyans ayrıştırması yöntemiyle, kredilerle büyüme arasındaki ilişkinin yönü hakkında bir sonuca varmak mümkün olmamıştır.

Kullanılan bir diğer yöntem, iki değişken arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin olup olmadığını, eğer varsa ilişkinin yönünü test etmek amacıyla kullanılan, Granger nedensellik testidir. Test sonucu, “Büyüme krediler için "Granger Nedensel" değildir.” hipotezi yüzde 0,014 olasılıkla reddedilmiştir. Yani, Türkiye’de, büyümeden kredilere doğru bir ilişki olduğu kararına varılmıştır.

Son olarak, yapılan tüm analizler sonucu, Türkiye’de, büyüme ve krediler arasındaki ilişkinin büyümeden kredilere doğru olduğu sonucuna varıldığı için, bağımlı değişkenin krediler, bağımsız değişkenlerin, büyüme ve kredilerin bir geçikmeli dönemi olarak seçildiği bir regresyon analizi yapılmıştır. Kredilerin, bir dönem gecikmeli değerinin, açıklayıcı değişken olarak kullanılmasının sebebi bir önceki dönemde verilen kredilerin, ekonomik istikrarı temsil ettiğinin düşünülmesidir. Regresyon sonucuna göre, bir dönem önceki reel kredilerdeki %1’lik bir değişiklik, bir sonraki dönemde reel kredilerde, %1.25’lik aynı yönlü bir değişikliğe neden olmaktadır. Reel GSMH’daki %1’lik bir değişiklik ise, aynı döneme ait reel kredilerde, %0.75’lik aynı yönlü bir değişikliğe neden olmaktadır. Regresyonun t-istatistikleri anlamlı, açıklama gücü ise %84’tür. Ayrıca, regresyonda eksik açıklayıcı değişkenden kaynaklanan, “1. dereceden ardışık bağımlılığa” rastlanmamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye’de bankaların artan iç borçlanma sorunu nedeniyle, yüksek faizle devlete finansman sağlayan kurumlar haline gelmesi ve bankacılık sektörünün yapısı itibarıyla sektörde rekabetin düşük olması gibi faktörler, kredi kanalının etkinliğini azaltmaktadır. Bu faktörler, bankaları, asli görevleri olan girişimcilere fon arz etme fonksiyonlarından uzaklaştırmaktadır. Tüm bu sebeplerden kredilerin yatırımları, harcamaları, üretimi, dolayısıyla büyümeyi etkileme gücü azalmıştır. Tersine, ekonomide yaşanan canlılık veya durgunluk kredi hacmini

etkileyen bir faktör olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye’de, ekonomik yapı nedeniyle, büyümeden kredilere doğru bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)**, 2007. Bankalarımız 2006, *Türkiye Bankalar Birliği Yayınları*, No:251.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)**, 2007. Finansal Piyasalar Raporu, Erişim: http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/4179fpreylul_internet_271136.pdf, (01/05/2008).
- Bernanke, B.S and Blinder, A.S.**, 1988. Credit, money, and aggregate demand, *NBER Working Paper Series*, No: 2534, Erişim: www.nber.org/papers/w2534, (01/05/2008).
- Bernanke, B.S. and Getrler M.**, 1995. Inside the black box: the credit channel of monetary policy transmission, *NBER Working Paper Series*, No: 5146, Erişim: <http://www.nber.org/papers/w5146>, (01/05/2008).
- Diebold, F.X.**, 2004. Element of Forecasting, pp.256, South-Western, Canada.
- Dougherty, C.**, 2002. Introduction to Econometrics, pp.337-342, London School of Economics, London.
- Gujarati, D.N.**, 2006. Temel Ekonometri, s.620-623,605-607, Literatür Yayınları, İstanbul
- Gür, E.T.**, 2003. Kredi kanalının etkin çalışması ve Türkiye uygulaması, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Güven, S.**, 2002. Türkiye’de banka kredileri ve büyüme ilişkisi, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, **197**, 88-100.
- Hazine Müsteşarlığı**, 2008. Mali Piyasalar, Erişim: <http://www.treasury.gov.tr/stat/e-gosterge.htm>, (01/05/2008).
- Hazine Müsteşarlığı**, Kamu Finansmanı, Erişim: http://www.treasury.gov.tr/stat/yillik_stok_GNP.htm, (01/05/2008).
- Hazine Müsteşarlığı**, Kamu Finansmanı, Erişim: <http://www.hazine.gov.tr/stat/icborcistatistikleri.htm>, (01/05/2008).
- İnan, E.A.**, 2001. Parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalı ve Türkiye, *BankacılarDergisi*, **39**, 3-8,18
- İşcan, A.**, 2003. Banka kredilerindeki daralmanın ekonomik etkileri ve kredilerdeki gelişimi, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Kar, M. ve Pentecost, E.J.**, 2000, Financial development and economic growth in Turkey: Further evidence on the causality issue, *Economic Research Paper*, No: 00/27
- Mishkin, S.F.**, 1995. Symposium on the monetary transmission mechanism, *Journal of Economic Perspectives*, **9:4**, 3-10
- Mishkin, F.S.**, 2001. The transmission mechanism and the role of asset prices in monetary policy, *NBER Working Paper Series*, No:8617, Erişim: <http://www.nber.org/papers/w8617>, (01/05/2008).
- Özcan, F.**, 2007. Finansal kalkınma ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şahinbeyoğlu, G.**, 2001. Monetary transmission mechanism: A view from a high inflationary environment, *Discussion Paper*, TCMB, Ankara
- Şahin, H.**, 2000. Türkiye Ekonomisi, (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu), Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Teker, S., Bolgün, K.E. ve Akçay, M.B.**, 2005. Banka sermaye yeterliliği: Basel II standartlarının bir Türk bankasına uygulanması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **3:12**, 42-54
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/40yil.htm>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 2002. Temel Bankacılık Eğitimi, Erişim: <http://www.tbb-bes.org.tr/>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 2000. Bankalarımız Kitabı 2000, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/v12/2000.asp>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 2005. Türkiye’de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/turkce/yayin/TBBBrosur10032005.pdf>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 2007. Bankalarımız Kitabı 2006, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/v12/2006.asp>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, Seçilmiş Rasyolar, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/Default.aspx>, (01/05/2008).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, Banka Şube ve Personel Bilgileri, Erişim: <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/Default.aspx>, (01/05/2008).
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)**, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Sektör Bilançoları, TCMB Süreli Yayınları, Çeşitli sayılar.

Uygur, E., 2001. Krizden krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri, *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni 2001/1*, Erişim: <http://www.tek.org.tr>, (01/05/2008).

Yeldan, E., 2003. Küreselleşmenin neresindeyiz? Türkiye ekonomisinde borç sorunu ve IMF politikaları, *Aylık Strateji ve Analiz e-dergisi*, **10**, Erişim: http://www.petrolis.org.tr/yayinlar/yillik/2003_yillik/04_kuresellesme/govde.htm, (01/05/2008).

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2002 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Matematik Mühendisliği bölümünden 2006 yılında mezun oldu. 2006 yılında başladığı İstanbul Teknik Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'ndan Haziran 2008'de mezun olacaktır.